

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

**Sociální skupiny a jejich význam pro socializaci dítěte u rodin, které řešily svou
obtížnou sociální situaci pobytem v Azylovém domě Rybka v Husinci v letech
2006 – 2008.**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PaedDr. Bc. Jaroslav PANGL

Autor práce:

Monika ŠIMONOVÁ

10. srpna 2011

Abstrakt

Tématem bakalářská práce je zkoumání plnění funkcí rodin, které prošly Azylovým domem Rybka v letech 2006 – 2008 a dále zda jsou tyto rodiny schopny po intervenci v Azylovém domě Rybka nastartovat normální funkce rodiny. Teoretická část je rozdělena do 4 kapitol. První kapitola se zaměřuje na sociální skupiny. Druhá kapitola se zabývá socializací a jejími činiteli. Třetí kapitola je věnována rodině, čtvrtá kapitola popisuje bezdomovectví a azylové domy.

Cílem práce bylo zjistit, zda rodiny, které se uchýlily do Azylového domu Rybka plní výchovné a další socializační funkce a zda jsou schopny po pobytu v Azylovém domě Rybka tyto funkce nastartovat. K ověření hypotéz byly použity kazuistiky náhodně vybraných rodin. 1. hypotéza: Rodiny, které se uchýlí do Azylového domu Rybka neplní výchovné a další socializační funkce a toto bylo potvrzeno. 2. hypotéza: Pobyt v Azylovém domě Rybka nastartuje normální funkce rodiny, tato hypotéza potvrzena nebyla.

Z průzkumu vyplývá, že dospělí klienti Azylového domu Rybka mají ve většině případů pouze základní vzdělání a pravděpodobně z tohoto důvodu je většina práce schopných klientů nezaměstnaná. V řadě případů jsou klienti trestaní a z tohoto důvodu je pro ně těžší uspět na trhu práce. Velká míra dospělých klientů měla potíže s dodržováním pravidel Domovního řádu Azylového domu Rybka. Toto je častý důvod ukončení smlouvy o poskytování sociální služby spojené s ubytováním. U dospělých klientů azylového domu byl zjištěn nadměrný výskyt problémů s alkoholem. Následným bydlištěm se pro tyto rodiny ve většině případů opět stává azylový dům. Výzkum ukázal, že děti plnící povinnou školní docházku převážně navštěvují speciální školu a jejich podstatná část má potíže s chováním ve škole.

Závěry bakalářské práce budou poskytnuty k využití Azylovému domu Rybka a ostatním zařízením obdobného typu.

Abstract

The focus of the dissertation is to examine and investigate the functionality of families, which found sanctuary in the Family Shelter Rybka in the period 2006 to 2008, and whether these families are able to resume functioning properly as a family after the intervention in the Family Shelter. The theoretic part of the piece contains four chapters. The first chapter focuses on social groupings, the second chapter deals with socialisation and its agent factors, while the third chapter is devoted to family and the fourth chapter describes homelessness and shelters.

The aim of the dissertation was to determine whether families, which took shelter in the Family Shelter Rybka, fulfil their educative and other social functions and whether they are capable of resuming said functions after leaving the shelter. A casuistic method of examining randomly chosen families was used to prove or refute the following hypotheses. Hypothesis No. 1: Families, which find refuge in the Rybka shelter, do not fulfil their educative and other social functions and duties. This hypothesis proved to be correct. Hypothesis No. 2: A temporary stay in the Family Refuge Rybka facilitates the renewed initiation of these family functions. This hypothesis did not prove to be valid.

The research shows that in the majority of cases adult clients at the Family Shelter only possess basic education and that this is most likely the reason why most of those capable of working are unemployed. In a number of cases the clients are former convicts and this makes it even more difficult for them to succeed on the job market. A large part of adult clients found it difficult to adhere to the rules of the Family Shelter. This is a common reason for the termination of the contract for rendering social services such as providing accommodation with the clients. Incidence of alcohol abuse has been found to be above average among adult clients at the shelter. The next place of residence for these families tends to be another family shelter. The study also demonstrated that the children still bound by compulsory school attendance predominantly visit special education facilities and a substantial percentage of them face difficulties with discipline in the classroom.

The conclusions of the dissertation will be made available to the Family Shelter Rybka and other facilities of a similar nature.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „ Sociální skupiny a jejich význam pro socializaci dítěte u rodin, které řešily svou obtížnou sociální situaci pobytem v Azylovém domě Rybka v Husinci v letech 2006-2008. “, vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 10. srpna 2011

.....
Monika Šimonová

Poděkování

Ráda bych vyjádřila poděkování panu PaedDr. Bc. Jaroslavu Panglovi, za odborné vedení při zpracování této bakalářské práce, své rodině za projevenou trpělivost k mé osobě v období celého studia vysoké školy.

MONIKA ŠIMONOVÁ

Obsah	
ÚVOD	8
1. SOUČASNÝ STAV	9
1.1 Charakteristika sociální skupiny	9
<i>1.1.1 Rozdělení sociálních skupin</i>	<i>10</i>
<i>1.1.2 Skupinová struktura</i>	<i>12</i>
1.1.2.1 Sociální pozice	13
1.1.2.2 Sociální role	13
1.1.2.3 Skupinové normy	15
1.2 Socializace	15
<i>1.2.1 Socializační činitelé</i>	<i>17</i>
1.2.1.1 Vrstevnická skupina	17
1.2.1.2 Škola	18
1.3 Rodina	20
<i>1.3.1 Historie rodiny</i>	<i>21</i>
<i>1.3.2 Funkce rodiny</i>	<i>23</i>
<i>1.3.3 Typy rodin dle jejich funkčnosti</i>	<i>25</i>
<i>1.3.4 Rozvod</i>	<i>26</i>
<i>1.3.5 Neúplné rodiny</i>	<i>28</i>
1.4 Bezdomovectví	29
<i>1.4.1 Příčiny bezdomovectví</i>	<i>31</i>
<i>1.4.2 Formy bezdomovectví</i>	<i>32</i>
<i>1.4.3 Azylové domy</i>	<i>33</i>
<i>1.4.4 Azylový dům Rybka</i>	<i>34</i>
2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	35
2.1 Cíl práce	35
2.2 Hypotézy	35
3. METODIKA	36
3.1 Použitá metoda	36
3.2 Charakteristika zkoumaného souboru	37

4. VÝSLEDKY	38
5. DISKUSE	54
6. ZÁVĚR	56
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58
8. KLÍČOVÁ SLOVA	62
9. PŘÍLOHY	63

ÚVOD

Téma své bakalářské práce jsem zvolila vzhledem ke svému zaměstnání a z něj plynoucích pracovních zkušeností. Pracuji v Azylovém domě Rybka, jako sociální pracovnice čtyři roky. V tomto azylovém domě jsou ubytovávány přednostně rodiny s dětmi, které přišly o přístřeší převážně z finančních důvodů.

Rodiče, kteří přicházejí do Azylového domu Rybka se svými dětmi, většinou prožili své dětství v dětských domovech a nebo v méně či více nefunkčních rodinách. Je proto pro ně velmi těžké změnit svůj život a život svých dětí v perspektivní budoucnost, protože sami neví, jak jednat v obtížných životních situacích. Rodiče, kteří pobývali v tomto azylovém domě spoléhají na pomoc ostatních, ale sami nechtějí vyvinout žádnou snahu, jak zlepšit situaci své rodiny.

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do čtyř základních kapitol. První kapitola se zaměřuje na charakteristiku sociálních skupin, rozdělení sociálních skupin, skupinovou strukturu, sociální pozice, sociální role a skupinové normy. Druhá kapitola se zabývá socializací, socializačními činiteli, vrstevnickými skupinami a školou. Třetí kapitola popisuje rodinu a její historii, funkce rodiny, typy rodin dle jejich funkčnosti, rozvod a neúplné rodiny. Čtvrtá kapitola se týká bezdomovectví, jeho příčin, forem a azylových domů.

Výzkumná část bakalářské práce probíhala v Azylovém domě Rybka v Husinci. Použitá data byla získána z kazuistik rodin, které pobývaly v Azylovém domě Rybka v letech 2006 - 2008. Kazuistiky daných rodin zjišťují a hledají příčiny, které vedly k určitému problému, detailně popisují konkrétní rodinu a její případ. Kazuistika je založena na pozorování, rozhovorech a záznamech z práce s rodinou.

Cílem práce je zjistit, zda rodiny, kterým byla poskytnuta sociální služba spojená s ubytováním v Azylovém domě Rybka jsou po intervenci schopny opět plnit výchovné a socializační funkce a zda se pobytem v daném azylovém domě nastartuje normální funkce rodiny.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Charakteristika sociální skupiny

Každodenní život každého z nás se odehrává především v sociálních skupinách. Sociální skupiny vznikají spontánně. Pojem „skupina“ začal být používán v 17. a 18. století ve Francii pro soubor osob či věcí. Vznikající sociologie ponechávala v 19. století skupiny stranou své pozornosti; tu věnovala společnosti a sociálním makroprocesům. Zato ustavující se americká sociologie první poloviny 20. století se soustředila na zkoumání sociálních skupin tak výrazně, že na nich dala vzniknout nejen mikrosociologii a sociologickému výzkumu, ale i pojetí sociologie jako vědě o sociálních skupinách (jedno z mnoha pojetí). V sociologii považujeme za významný znak sociální skupiny právě sociální integraci jejích členů a zabýváme se tedy tzv. vnitřně integrovanými sociálními skupinami (nikoliv statistickými, tzv. sumativními skupinami, obdobou agregátů).¹

Sociální skupina je základní sociální jednotkou, ve které se odehrává většina našeho sociálního života. Skupiny nejsou jen souhrnem určitého počtu lidí, jsou to organizované systémy, ve kterých jsou vztahy mezi členy strukturovány a podřízeny určitým vzorcům. Členství v sociální skupině uspokojuje dvě základní psychické sociální potřeby: potřebu pozitivního přijetí (emocionální uspokojení – někam patřit) a potřebu sociální prestiže (dosáhnout uznání, zároveň souvisí se seberealizací).²

Skupinou rozumíme množství jedinců od dvou (pár, dyáda) až k velkým celkům. Vztahy ve skupině jsou přitom pravidelné a trvají delší dobu. Tím se sociální skupina liší od nahodilého shromáždění, např. skupiny cestujících v autobuse mezi dvěma zastávkami. Míra integrace sociální skupiny může být ovšem různá. Důležitou známkou skupiny je pocit „my“, tedy jakési skupinové vědomí, které příslušníky odlišuje od nečlenů. K dalším dodatečným znakům patří např. společný cíl, skupinové normy, vytváření skupinových rolí a struktur.³

---

¹ Srov. NOVOTNÁ, E. *Základy sociologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 41. ISBN 978-80-247-2396-9.

² Srov. HADJ – MOUSSOVÁ, Z. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. s. 21. ISBN 80-7290-118-4.

³ Srov. JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 81–82. ISBN 80-7178-749-3.

Identifikační kritéria skupiny:

- Interakce mezi lidmi trvá delší dobu, ne jen po několik minut.
- Členové vnímají skupinu jako skupinu a sebe jako její členy.
- Skupina si vytváří své vlastní normy, role a očekávání, jak se její členové mají chovat, a také sankce proti těm, kteří se nepřizpůsobí.
- Skupina si vytvoří vědomí společného cíle či vlastního účelu.
- Mezi jednotlivými členy skupiny se rozvíjejí různé vztahy.⁴

Prožívání a jednání jedince ve společnosti je určováno skupinami, jichž je tento jedinec členem a v nichž se také projevuje. Teoreticky bychom mohli dění ve skupině psychologicky analyzovat jako souhrn prožívání a jednání jednotlivých členů. V důsledku vzájemného ovlivňování členů je ovšem tento souhrn podstatně odlišný od pomyslného „pouhého součtu“. Proto je nutné (přinejmenším je to mnohem praktičtější) zavést navíc řadu pojmů a principů, jež charakterizují skupinu jako celek, tedy její vnitřní dění, povahu vztahů mezi jejími členy, její činnost navenek i její vztahy k jiným skupinám atd.⁵

1.1.1 Rozdělení sociálních skupin

První skupinou, se kterou se člověk setkává, je zpravidla rodina. Její atmosféra se vyznačuje intimitou, citovými vazbami mezi členy, soudružností plynoucí z citových fixací a úzkým sepětí rolí (otec, matka, dítě). Příslušnost k této skupině formuje osobnost v její podstatě. Skupiny s vysokou mírou intimity ve vztazích se označují jako primární nebo také prvotní, právě pro jejich mimořádný význam v uspokojování citových potřeb člověka. Jsou charakteristické přímými a důvěrnými vztahy a jsou dány obsahem citových vazeb a z nich plynoucích vzájemných pout a závislostí mezi členy. Ostatní skupiny z hlediska kritéria intimity jsou potom označovány jako skupiny sekundární. Bývají výsledkem určitého zájmu, úkolu, nikoli trvalosti citových pout. Příkladem sekundárních skupin jsou různé zájmové kluby, dílny, kanceláře, školní třídy

---

⁴ Srov. HAYES, N. *Principles of Social Psychology*. 1 st edition. East Sussex: Lawrence Erlbaum Associates Ltd., Publisher, 1993. 55 s. ISBN 0-86377-259-5.

⁵ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 205. ISBN 80-7178-923-2.

apod. V sekundárních skupinách se však také mohou vyvinout mezi členy intenzivní citové vztahy.⁶

Sociální skupiny lze rozdělit podle různých kritérií, nejvýznamnější je třídění dle velikosti a způsobu vzniku. Velikost skupiny je určována nejen počtem jejích členů, ale i z toho vyplývajícím charakterem jejich vzájemných vztahů. Ve velké sociální skupině, např. ve městě, se lidé navzájem neznají a nejsou v přímých vztazích. Jejich příslušnost k této skupině má spíše symbolický charakter, i když se může stát součástí osobní identity.⁷

Střední sociální skupina bývá tvořena přibližně počtem padesáti členů. Tito lidé se sice většinou navzájem znají, ale nevstupují do přímé interakce a ani vztahy mezi nimi nebývají bližší a osobně významné. Příkladem takové skupiny může být nějaký podnik.⁸

Malá sociální skupina je charakteristická osobním kontaktem, vzájemnými vztahy a s nimi souvisejícími přímými interakcemi. Tyto skupiny jsou pro jedince nejdůležitější. Příkladem může být rodina.⁹

Základem dělení skupin na formální a neformální je způsob jeho vzniku a zdroj skupinové struktury. Formální skupiny jsou záměrně vytvářené, zpravidla jsou oficiálně ustanoveny a formalizovaným způsobem je ustanovena i jejich struktura a pravidla vnitřního života. Zdroj skupinové struktury je tak vlastně mimo skupiny. Příkladem formální skupiny je organizace, pracovní skupina, školní třída.¹⁰

Neformální skupiny vznikají na základě osobních (neformálních) vztahů. Jejich podoba, struktura a způsob fungování vyvěrá z nitra skupiny, odráží vztahy ve skupině. Ve formálních skupinách vznikají i neformální vztahy a na jejich základě neformální struktura. Analogicky mohou být v neformálních skupinách formalizované některé otázky skupinového života, jako je přijímání do skupiny, dodržování některých rituálů atd.¹¹

---

⁶ Srov. ŠIMÍČKOVÁ – ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled sociální psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. s. 127. ISBN 80-244-0929-1.

⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 309. ISBN 978-80-246-0841-9.

⁸ Srov. Tamtéž s. 309

⁹ Srov. Tamtéž s. 309

¹⁰ Srov. VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. a kol. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. s. 326. ISBN 978-80-247-1428-8.

¹¹ Srov. Tamtéž s. 326

Kritériem míry identifikace se skupinou je dělení skupin na členské a referenční. Členská skupina je ta, ve které je jedinec skutečným členem. To, že jsme členy některých skupin však neznamená, že netoužíme stát se členy jiných, tzv. referenčních (vztažných) skupin. Psychologický vliv skupiny na jedince se uplatňuje právě mírou její přitažlivosti. Skupina má na jedince tím větší vliv, čím je vyšší tzv. pozitivní vztažnost jedince ke skupině. Ta je dána patrně tím, do jaké míry skupina může uspokojovat jeho potřeby. Skupinová vztažnost se nemusí krýt se skutečnou členskou skupinovou příslušností.¹²

Někdy se hovoří ještě o tzv. negativních referenčních skupinách. Jsou to skupiny, k nimž by jedinec nechtěl patřit, které vyvolávají jeho despekt, averzi. Referenční skupiny jsou tedy skupinami, které často silně ovlivňují jedince, jeho chování, ať už je jejich členem či nikoli.¹³

1.1.2 Skupinová struktura

Pojem skupinová struktura označuje vnitřní složení skupiny. Tvoří ji zejména rozložení statusů a rolí, jež představují v každé skupině typický systém. Proto lze skupinovou strukturu charakterizovat jako organizaci statusů a rolí uvnitř určité skupiny.¹⁴

Základem utváření struktury skupiny je postupné odlišování se členů skupiny – z původně neznámých anonymních osob se stávají osoby známé, které se od sebe odlišují různými znaky a vlastnostmi. Z nich jsou nejdůležitější ty, které se týkají vztahů ve skupině a činnosti skupiny. Základní rysy skupiny vznikají rychle, již vytvořená struktura je relativně stabilní.¹⁵

Jestliže funguje skupina delší dobu, začíná se skupina uvnitř diferencovat a vytváří se skupinová struktura. Skupinová struktura je vymezena systémem sociálních rolí a pozic. Pod pojmem sociální role si můžeme představit způsob našeho jednání, který od

---

¹² Srov. ŠIMÍČKOVÁ – ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled sociální psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. s. 128. ISBN 80-244-0929-1.

¹³ Srov. Tamtéž s. 128

¹⁴ Srov. VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. a kol. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. s. 323. OSBN 978-80-247-1428-8.

¹⁵ Srov. Tamtéž s. 323

nás ostatní členové skupiny za dané sociální situace očekávají. Podle toho, ve které skupině se člověk právě nachází, jsou očekávány způsoby chování, které jsou pro danou skupinu přijatelné. Dospělý jedinec zaujímá širokou škálu rolí, a to podle konkrétní sociální situace a skupiny. Např. role ženy, matky, učitelky, kolegyně, přítelkyně apod. K pojmu sociální role se úzce váže pojem sociální pozice (postavení). Sociální pozice určuje míru postavení, úcty, vážnosti a moci v dané skupině.¹⁶

1.1.2.1 Sociální pozice

Každý člen zaujímá ve skupině určité místo, postavení, které je označováno jako sociální pozice. Sociální pozice jsou uspořádány hierarchicky, vzhledem k postavení ostatních mohou být nadřazené, souřadné či podřazené. Sociální pozice jednotlivce, tj. jeho status, vyplývá z jeho vlastností a schopností, z jeho hodnocení ostatními členy a z významu jaký pro ně má. Je závislá i na samotné skupině, na jejích cílech, hodnotách a normách, které uznává. Každá sociální pozice má určitou prestiž.¹⁷

Skupina se diferencuje podle různých kritérií, nejčastěji je to míra vlivu a míra oblíbenosti, tj. popularity, kterou člověk ve skupině získal. Nejvyšší sociální pozici a zároveň největší prestiž má člen, který je nejvlivnější a nejoblíbenější. Vliv a oblíbenost nemusí být v jednoznačném přímém vztahu, dost často se stává, že jedinec, který má moc, není příliš oblíbený. Sociální postavení jednotlivých členů souvisí i s jejich rolí.¹⁸

1.1.2.2 Sociální role

Pojem role nám pomáhá porozumět orientaci a jednání lidí ve společnosti. Jedinec organizuje svůj život ve společnosti podle toho, které role mu byly přiděleny (umožněny, někdy i vnuceny). Každá role představuje určitý soubor očekávání, jimž má její nositel vyhovět, a zároveň soubor požadavků, jež je oprávněn klást na nositele jiných rolí, zejména rolí komplementárních, tj. doplňkových k jeho vlastní roli.¹⁹

---

¹⁶ Srov. KUTÍNOVÁ, Z. – WIEDENOVÁ, M. *Úvod do psychologie pedagogické a sociální*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2001. ISBN 80-7083-550-8.

¹⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. s. 314-315. ISBN 978-80-246-0841-9.

¹⁸ Srov. Tamtéž s. 314 – 315

¹⁹ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 206. ISBN 80-7178-923-2.

Jedinec může přidělenou roli, ve smyslu očekávání, přijmout nebo odmítnout, tzn. chovat se podle očekávání (jak má, musí nebo může) nebo očekávané nesplnit (chovat se nepřipustně). Toto chování je pak negativně sankcionováno.²⁰

Role zastávané členy skupin lze třídit různým způsobem. Běžné je rozlišení rolí formálních a neformálních. Formální role jsou jasně definovány, zejména svěřenou funkcí, příležitostmi a možnostmi, jež ke každé z nich patří, a vztahy nadřízenosti – podřízenosti: ředitel, zvolený předseda schůze, řádný člen, předseda studentské samosprávy atd. Výkon role závisí ovšem i na řadě okolností, např. osobně nejistý ředitel často podléhá vlivu svého tajemníka nebo sekretářky. Neformální role zaujímají členové skupiny spontánně, nezávisle na formálních rolích. Ve školní třídě to je role toho, komu se ostatní svěřují se svými osobními problémy, role „třídního šaška“, role organizátora „alotrií“ atd. Formální a neformální role se různě kombinují a kříží:

- Vůdčí role alfa. To nemusí být předseda, ředitel atd., nýbrž silná osobnost, která se prosadí svou mimořádnou aktivitou či obětavostí, odbornou nebo osobnostní autoritou apod.
- Roli beta hraje loajální (věrný) člen skupiny, který si přeje – a je schopen – získat potřebnou důvěru a respekt alfy i většiny ostatních členů. Může, ale nemusí to být náměstek, místopředseda apod.
- Roli gama hraje řadový člen, který se nechává vést.
- Opoziční role delta, její nositel využívá svých schopností a sklonů ke kritice alfy; mnohdy by rád převzal její roli, i když je to často možné jen v jeho fantazii.
- Role omega – „hromosvod“ přispívá k udržování dobrých vztahů mezi členy skupiny, jakési homeostatické rovnováhy (v psychologii rodiny se mluví spíše o „obětním kozlu“ nebo o „černé ovci“). Vůči nositeli této role se vybíjí agrese skupiny, on je často obviňován jako příčina nezdaru v dosahování skupinových cílů, konfliktů, k nimž ve skupině dojde atd.²¹

---

²⁰ Srov. GEIST, B. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Vodnář, 2000. s. 251. ISBN 80-86226-07-7.

²¹ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 206-207. ISBN 80-7178-923-2.

1.1.2.3 Skupinové normy

Skupinové normy se odvíjejí od skupinových cílů a hodnot. Skupinové cíle vyjadřují, jaké potřeby svých členů může (chce) skupina uspokojit.²²

Skupinové normy vymezují nejen povinnosti, ale i práva členů skupiny, vymezují přípustné a nepřípustné způsoby chování. Normy upravují meziosobní vztahy, uvádějí do nich určitý řád, koordinují činnost skupiny a znemožňují její rozpad vlivem vnitřních sil, např. soupeřením. Normy ve skupině působí na vytváření určitých vzorců a způsobů chování a zabezpečují tak skupinu před vlivy zvnějšku.²³

Formování sociální normy obsahuje tři prvky:

- utváření normy v podobě žádoucích a zavrhaných forem chování,
- existenci společenské kontroly ve smyslu oceňování konkrétních forem chování v souvislosti s normou,
- zavádění sankcí a trestů za odchylku od normy.

Dodržování norem závisí také na tom, jak je skupina atraktivní pro své členy. Vysoký stupeň přizpůsobivosti vykazují noví členové skupiny, protože jim záleží na kladném přijetí skupinou. Zpravidla více, než členové plně zapojení ve struktuře skupiny, dodržují normy členové okrajoví, kteří nebyli doposud skupinou akceptováni. Snížení sazby za nedodržení norem používá skupina někdy u osob pro ni mimořádně cenných, jejichž odchod by pro skupinu znamenal vážnou ztrátu.²⁴

1.2 Socializace

Proces, kterým se jedinec začleňuje do sociální skupiny, přičemž si osvojuje normy ve skupině panující, její hodnoty, učí se sociálním rolím spojeným s určitými pozicemi a dalším dovednostem a schopnostem. Pokud jedinec pocítuje osvojené způsoby chování, postoje a představy jako svoje vlastní a samozřejmé, jsou tzv. internalizovány. Těžiště procesu socializace leží v dětství a mládí a jeho výsledkem je vytvoření „soc. já“, soc. identity, sociokulturní osobnosti. Jedna z nejdůležitějších fází, totiž socializace

²² Srov. VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. a kol. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. s. 325. ISBN 978-80-247-1428-8.

²³ Srov. ŠIMÍČKOVÁ – ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled sociální psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 130-131. ISBN 80-244-0929-1.

²⁴ Srov. Tamtéž s. 130-131

v povolání, se ovšem odehrává až na konci mládí. Jako socializaci lze označit i každé začleňování do nové skupiny, takže socializace trvá vlastně celý život.²⁵

Socializace je vysoce komplexní proces, začínající v novorozeneckém věku v rodině, pokračující ve škole a v zaměstnání, determinovaný masmédií, ale i příslušností k různým skupinám pracovním, zájmovým a dalším. Základy vytváří tzv. primární socializace uskutečňující se v rodině v procesu rodinné výchovy, která je současně mediátorem vlivu dané kultury; cílem rodinné výchovy je totiž uvést dítě do příslušného kulturního prostředí, naučit je orientaci v tomto prostředí plném symbolů a společenských standardů. Na tuto primární socializaci navazuje další společenská instituce, škola, a později pracovní organizace, kde se dospělý musí učit novým, tentokrát pracovním rolím.²⁶

Socializace vede k osvojování si určitých sociálních rolí, tj. způsobů chování, které sociální okolí od jedince očekává z hlediska jeho věku, pohlaví a společenského statusu.²⁷

Socializací rozumíme proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít. Socializace probíhá po celý život nahodile, živelně. V průběhu života si člověk osvojuje specificky lidské formy chování, jazyk, poznatky a normy, tedy kulturu dané společnosti.²⁸

Socializace je celoživotní proces, na primární socializaci navazuje sekundární socializace či „socializace dospělých“ neboť socializace, kterou poskytuje rodina a škola, na plnění životních úkolů nestačí. Koncept této sekundární socializace je propracován v oboru andragogiky (vzdělávání dospělých), ale nejde tu jen o takové organizované formy jako jsou různá postgraduální doškolování, podnikové vzdělávání apod.²⁹

Socializace, kterou člověk zakusil v průběhu dětství, není adekvátní přípravou pro úlohy, které bude nutno v budoucnosti zvládnout. V průběhu procesu zrání se

---

²⁵ Srov. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál. 2001. s. 220. ISBN 80-7178-535-0.

²⁶ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia. 1999. s. 57-58. ISBN 80-200-0690-7.

²⁷ Srov. Tamtéž s. 57-58

²⁸ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál. 2008. s. 59. ISBN 978-80-7367-383-3.

²⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. s. 122. ISBN 80-200-0993-0.

individuuum dostává do řady pozic, které odpovídají různým etapám životního cyklu. Kromě toho se může interpersonální situace kvůli dále přibývajícím mobilitě změnit, což opět vyžaduje mít nové vzorce chování. Některá očekávání společnosti zůstávají v průběhu života relativně konstantní. Jiná společenská očekávání se při přechodu z jedné pozice k následující mění. Další podněty pro sociální učení poskytují skupiny, jejichž členem se jedinec stává (pracovní skupina, manželství a rodina, členství v zájmových organizacích atd.)³⁰

1.2.1 Socializační činitelé

Socializačními činiteli jsou instituce (zařízení, sociální útvary) a osoby, které socializačně působí.³¹

Pokud jde o instituce, jimiž jsme ovlivňováni, jde na prvním místě o rodinu, dále o školu a další výchovná zařízení, i o různé sociální skupiny.³²

Pokud jde o osoby, pak během prvních dnů a měsíců života dítěte jde jednoznačně o matku, potom o otce, sourozence, prarodiče a další osoby z okruhu rodiny. Následují učitelé, kamarádi, různé vzory a modely, v neposlední řadě vzory a modely prezentované televizí a filmem.³³

1.2.1.1 Vrstevnická skupina

Nikdy dříve v dějinách naší kultury a zřídka v jiných společnostech existoval socializační systém, jenž by tak přísně věkově rozdělával děti do vrstevnických skupin, jak to dělá naše povinná školní docházka do věkově homogenních tříd. Takto nespontánně vzniklá vrstevnická skupina získává ale postupně relativní autonomii i od školy jako od „rodičovské“ instituce. Generuje v interakci s médii své vlastní hodnoty,

---

³⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. s. 122. ISBN 80-200-0993-0.

³¹ Srov. HELUS, Z. *Psychologie*. 3. vyd. Praha: Fortuna, 2003. s. 96 – 97. ISBN 80-7168-876-2.

³² Srov. Tamtéž. s. 96.

³³ Srov. Tamtéž s. 97

vzorci chování a priority, a jejich prizmatem pak vnímá působení všech ostatních socializačních vlivů.³⁴

Vrstevnická skupina nabývá významu v průběhu vývoje dítěte, zvláště od prepuberty, v pubertě a v dospívání.³⁵

Dítě se zde učí souřadné roli, učí se ale i podřizovat se skupině, řešit konflikty, vyjednávat a uzavírat kompromisy, učí se také řídit, prosazovat se a ovlivňovat dění ve skupině. Význam vrstevnické skupiny je právě v tom, že se zde dítě učí žít v rovnocenných vztazích s ostatními, kteří jsou jiní než on a se kterými musí vyjít. Sociální dovednosti, které zde dítě získává, bude potřebovat v celém svém dospělém životě.³⁶

V prostředí vrstevnických skupin probíhá základní proces socializace. Děje se to vštěpováním různých životních cílů, zásad, norem, pravidel jednání a vzorů chování. Vrstevnické skupiny mohou také nabídnout společné zážitky, možnosti sebeuplatnění a pocit nezávislosti na dospělých. Daleko víc než jinde se v nich uplatňují vztahy rovnoprávnosti.³⁷

1.2.1.2 Škola

Vstup do školy znamená pro většinu dětí značnou zátěž, která se ještě zvětšuje v době stoupajících nároků na vzdělání a pracovní výkonnost. Uvažme jen některé z mnoha nároků, které se nyní na dítě kladou a jejichž plnění se vyžaduje bezpodmínečně. Dítě, které nechodilo do mateřské školy, se má nyní na delší dobu obejít bez rodičů, zapojit se do poměrně velkého kolektivu stejně starých dětí a podřídit se autoritě cizího dospělého. To dítě, které do školky chodilo, má sice v tomto směru situaci snazší a změna jeho života není tak velká, ale i pro něj je organizace školní

---

³⁴ Srov. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. s. 144. ISBN 80-86429-05-9.

³⁵ Srov. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. s. 16. ISBN 80-7290-118-4.

³⁶ Srov. Tamtéž s. 16

³⁷ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 90. ISBN 978-80-7367-383-3.

činnosti zcela odlišná. Liší se zejména způsobem práce učitele stojícího čelem vůči kolektivu, zapojenému do stejné činnosti.³⁸

Škola je socializační prostředí má pro vývoj dítěte mimořádný význam. Ve škole se dítě poprvé dostává mimo rodinné prostředí, poprvé vstupuje do „velkého světa“, kde je posuzováno podle své práce, svých výkonů a schopností a není přijímáno bezpodmínečně. Poprvé se také dostává do konkurenčního prostředí. Důraz na práci a výsledky a porovnávání dětí podle nich tvoří odlišnost od mateřské školy, kde sice dítě rovněž žije ve vrstevnické skupině, činnosti jsou však především hravé a dítě není zpravidla za ně hodnoceno.³⁹

V současné době se hovoří o následujících funkcích školy:

- funkce výchovná,
- funkce vzdělávací,
- funkce kvalifikační,
- funkce integrační,
- funkce selektivní

k nimž lze přidružit některé funkce speciální, které tvoří:

- funkce ochranná
- funkce resocializační či nápravná⁴⁰

Integrační funkci naplňuje škola v první řadě tím, že podporuje vytváření postojů a dovedností umožňujících sociální styk a komunikaci nejen uvnitř školy, ale i v sociálním životě širšího společenství. Integrační funkce je také naplňovaná tím, že se žáci učí respektu k odlišnostem a individualitě různých lidí, učí se druhé odhadovat, rozumět jim, navazovat s nimi relevantní vztahy a komunikaci. K integraci do lidského

---

³⁸ Srov. LANGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 101. ISBN 80-7169-195-X.

³⁹ Srov. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. s. 15. ISBN 80-7290-118-4.

⁴⁰ Srov. HAVLÍK, R. – KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 98. ISBN 978-80-7367-327-7.

společenství jsou potřeba i obsahy, které se stávají předmětem komunikace a dorozumění.⁴¹

1.3 Rodina

Přirozenou primární skupinou, institucí, je rodina. Přes všechny její krize, jimiž prošla a prochází, stále tvoří základní článek společnosti. Rodina po staletí plnila své poslání, jímž je plnění funkce reprodukční, ekonomické, výchovné, socializační, ochranné a emocionální.⁴²

V rodině se postupně vytváří pocit bezpečí, jistoty a důvěry. Jsou-li v ní přítomni oba rodiče, poskytuje rodina důležité identifikační vzory. Rodina je též prvním místem, kde se jedinec socializuje, tj. začleňuje se do sítě sociálních vztahů. V rodině též dítě internalizuje normy, hodnotovou orientaci, čili zde dochází k postupnému probouzení a vychovávání svědomí. Ve funkční rodině má člověk své kořeny, vytváří se zde domov, kam se člověk v průběhu života rád vrací a z nějž může čerpat sílu.⁴³

Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není třeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život. Člověk byl v těch dobách mezi ostatními velkými živočichy velmi nedokonalým tvorem a jeho mládě přicházelo na svět tak málo připravené, že pečovat o ně a chránit je v úzkém intimním společenství ženy a muže a případně dalších blízkých lidí byla prostě životní nutnost, základní podmínka pro jeho přežití.⁴⁴

Jedna z nejjednodušších definic popisuje rodinu jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života. Ačkoli právní řád České republiky neobsahuje

⁴¹ Srov. HAVLÍK, R. – KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 100. ISBN 978-80-7367-327-7.

⁴² Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Triton, 2003. s. 78-79. ISBN 80-7254-329-6.

⁴³ Srov. Tamtéž s. 78-79

⁴⁴ Srov. MATEJČEK, Z. *O rodině vlastní nevládní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. s. 15. ISBN 80-85282-83-6.

legální definici rodiny, lze konstatovat, že za rodinu považuje především rodinu založenou manželstvím. Této formě rodinného soužití věnuje zvláštní pozornost a poskytuje jí ochranu.⁴⁵

Rodina je pro dítě prvním socializačním prostředím, dítě zde získává nejdůležitější rámec pro vnímání a chápání světa (kognitivní schémata) a učí se základním normám a způsobům chování. Učí se zde jazyku, používanému v jeho kulturním prostředí i konkrétní podobě řeči, typické pro rodinu, do níž patří. Dítě přijímá v rodině v ní platné hodnoty a učí se základnímu životnímu stylu.⁴⁶

Rodina jako „více méně trvalé a společensky schválené spojení muže, ženy a jejich dětí“ je podle Lévi-Strausse zcela univerzální lidský fenomén. Důraz na „schválení“ připomíná, že se jedná o fenomén společenský a kulturní, jakkoli na biologickém podkladě; rodina tedy nikdy není jen „soukromá záležitost“. Není založena především na sexualitě, nýbrž na rozdělení rolí a vzájemné závislosti, a ač známe i řadu jiných forem, pro velkou většinu lidí jsou to rodiny monogamní. Kulturní stránka rodiny tkví jednak v její společensky podporované trvalosti, jednak v pravidlech, které regulují její vznik.⁴⁷

1.3.1 Historie rodiny

Založení rodiny, velikost rodiny ani způsob rodinného soužití nebyly v našem civilizačním okruhu až do 19. století věcí individuální volby. Nové rodiny se zakládaly kvůli státu (to byl primární motiv např. u starých Řeků) a kvůli zájmům orientačních rodin, resp. rodů, z nichž manželé pocházeli. Ve středověku bylo k založení rodiny třeba mít i souhlas vrchnosti. Kromě těchto světských nutností bylo historicky donedávna založení rodiny bezvýjimečně i smlouvou s Prozřetelností, jak to např. stručně vyjadřuje křesťanská formule: Co Bůh spojil, člověk nerozdvojí.⁴⁸

---

⁴⁵ Srov. LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut dětí, 2006. s. 5. ISBN 80-86991-66-0.

⁴⁶ Srov. HADJ – MOUSSOVÁ, Z. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. s. 14 – 15. ISBN 80-7290-118-4.

⁴⁷ Srov. SOKOL, J. *Filosofická antropologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. s. 36 – 37. ISBN 80-7178-627-6.

⁴⁸ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s.181. ISBN 80-7178-548-2.

Půl milionu před naším letopočtem? Počátky lidské párové rodiny. Silná sexuální vazba heterosexuálních párů doprovázená spoluprací na výchově dětí.⁴⁹

8000 let před naším letopočtem? Složité příbuzenské systémy v kmenových společnostech; vznik tabu incestu. Rozšířené příbuzenské sítě se složitými pravidly ekonomických snubních výměn uvnitř i mezi příbuzenskými velkorodinami.⁵⁰

Asi 3000 let před naším letopočtem v Mezopotámii a Egyptě; asi 600 let před naším letopočtem v Řecku a Číně. Vynořují se nepříbuzenské systémy sociální organizace. Úpadek složitých systémů výměn a počátek vzestupu patrimonální domácnosti. Vznik prvních států jako sociálních organizací nad rodinnými sítěmi. Upadají kmenové rodové systémy a jsou nahrazovány patrimonálními domácnostmi, jimž vládou muži.⁵¹

Sedmnácté a osmnácté století n. l. v západní Evropě a severní Americe. Vzestup byrokratického státu a kapitalistické ekonomiky. Moc patriarchální hlavy domácnosti upadá. Vynořuje se nukleární rodina jako ideální typ – s mužem, který rodinu ekonomicky a sociálně zajišťuje, a ženou, která se stará o domácnost.⁵²

Druhá polovina dvacátého století v bohatých průmyslových společnostech. Tendence k rovnoprávné pozici ženy a muže při vyjednávání o vztahu a rodině. Různorodost rodinných forem. Vzestup rozvodovosti a opakovaných manželství, všeobecná zaměstnanost žen a hluboké změny v mužské a ženské sociální roli. Vzestup nesezdaných soužití před, po i místo manželství. Vynořují se singles jako významná sociální skupina a stav.⁵³

Moderní formu rodiny označujeme jako rodinu atomární či nukleární (také manželskou, párovou), podle toho, že jejím „jádem“ jsou rodiče a děti, nikoli už rozsáhlá síť příbuzenstva jako v dobách tradiční společnosti. Nukleární rodina měšťanského typu ale ve skutečnosti nežije v takové izolaci, jak by se podle tohoto čistého typu zdálo. Stále zůstává propojení přinejmenším s prarodiči, již někdy plní

---

⁴⁹ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. s. 17. ISBN 978-80-86429-87-8.

⁵⁰ Srov. Tamtéž s. 17

⁵¹ Srov. Tamtéž s. 17

⁵² Srov. Tamtéž s. 17

⁵³ Srov. Tamtéž s. 17

důležitou funkci při výchově dětí, protože zaměstnaní rodiče nemohou vždy plnit všechny požadavky, které od nich rodičovství vyžaduje.⁵⁴

1.3.2 Funkce rodiny

Požadavky a nároky na rodinu se v dnešní době rozpadající se industriální společnosti stále zvyšují. Důsledkem je nedostatečné plnění funkcí rodiny. Na straně druhé současná doba posílila význam rodiny jako útočiště před veřejným světem, rodinné prostředí se více než dříve stává protiváhou veřejného prostoru. Zejména v sociálně slabém prostředí vystupuje rodina často jako opěrný bod, kam se její členové (děti) mohou uchýlit.⁵⁵

Rodina plní mnohé funkce. Její primární rolí je podle církve plození potomstva. Kromě této biologické role ovšem rodina vykonává také ekonomické a sociální funkce. V tradiční společnosti byla rodina nejvýznamnější sociální skupinou s velice širokým spektrem funkcí, do nichž spadala např. i výroba. V souvislosti s ekonomickým a sociálním rozvojem rodina částečně přišla o svůj ekonomický význam, klíčový je však i nadále její význam společenský.⁵⁶

Rodina složená z manželského páru a jejich přímých potomků je základní společenskou jednotkou známou ve všech lidských společenstvích, i když může mít v různých společnostech různé postavení v široké sociální síti, může vykazovat rozdílné vztahy k širšímu příbuzenstvu, popř. ke kmenovému společenství, může mít různou strukturu, různé rozložení rolí a moci apod. Základní funkce univerzální lidské rodiny („malé rodiny“, nukleární rodiny“) jsou však asi všude stejné.⁵⁷

Mezi základní funkce rodiny v tomto smyslu patří funkce reprodukční, socializační, sociálně – ekonomická a regenerační. Někdy se hovoří rovněž o funkci tvorby lidského kapitálu ve smyslu přípravy dítěte na plnohodnotný život člověka ve společnosti. Právě tvorba lidského kapitálu je téměř výhradní doménou rodiny, jejíž funkce je v této oblasti

⁵⁴ Srov. JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 116. ISBN 80-7178-749-3.

⁵⁵ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 59. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁵⁶ Srov. MONTOUSSÉ, M. – RENOUIARD, G. *Přehled sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 285. ISBN 80-7178-976-3.

⁵⁷ Srov. LANGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 171. ISBN 80-7169-195-X.

nenahraditelná. V ostatních formách soužití rodičů a dětí se daří dobrá výchova jen potud, pokud dokáží stabilní rodinu, uspokojující všechny potřeby dítěte a vytvářející schopnost orientovat se ve světě obou pohlaví, úspěšně imitovat.⁵⁸

Reprodukční funkce. Rodina stále zůstává základní jednotkou plození nové generace; ve všech známých společnostech se sice rodí děti i mimo manželství, ale nikde není ilegimita výslovně schvalována.⁵⁹

Vážný problém vidíme především v nedostatečném plnění bioreprodukční funkce. Pokles porodnosti ve vyspělých zemích vedl ke stagnaci populace a začal ji někde přibližovat hranici „vymírání“. Tomu brání spíše jen vyšší porodnost etnických menšin a přistěhovalců.⁶⁰

Ekonomická funkce rodiny po staletí patřila k nejvýznamnějším. Široká rodina byla životním prostorem, ve kterém v tradici posvěcované rodinné dělbě práce produkovala na různé úrovni statky nutné pro život. (mnohdy přežití) svých členů.⁶¹

V každé rodině se musí hospodařit, vést domácnost, vyrábět. V současné průmyslové společnosti je tato funkce značně oslabena – rodina je převážně spotřební jednotkou, která nejčastěji jen dovršuje finální fázi výroby, ale některé výrobní prvky z rodiny ani dnes nemizí.⁶²

Emocionální funkce. Rodina poskytuje emoční uspokojení všem svým členům – v dobrých podmínkách rovnoměrně, tedy bez toho, že by se tak dělo na úkor ostatních.⁶³

Emocionální funkce rodiny je zásadní a nezastupitelná. Žádná jiná instituce nedokáže totiž vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, a tak podstata a smysl nemohou být nikdy proměněny.⁶⁴

Od 90. let minulého století lze u nás v důsledku všech změn pozorovat, že přibývá rodin, které tuto funkci (z důvodu rozvodů, dezintegrace, zaneprázdněnosti atd.) plní jen

---

⁵⁸ Srov. *Národní zpráva o rodině*. [online]. [cit. 2010-09-10]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/fines/clanky/900/zprava_zkr.pdf>

⁵⁹ Srov. LANGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 171. ISBN 80-7169-195-X.

⁶⁰ Srov. HAVLÍK, R. – KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 69. ISBN 978-80-7367-327-7.

⁶¹ Srov. Tamtéž s. 71.

⁶² Srov. LANGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 171. ISBN 80-7169-195-X.

⁶³ Srov. Tamtéž s. 171.

⁶⁴ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 83. ISBN 978-80-7367-383-3.

s velkými obtížemi, resp. neplní téměř vůbec. Narůstá počet dětí citově deprivovaných, nebo i týraných.⁶⁵

Socializační funkce. Rodina uvádí dítě rozhodujícím způsobem do lidské společnosti, učí ho základním způsobům společenského chování a předává mu základní kulturní statky společenství.⁶⁶

Rodina je též první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Hovoříme tedy o socializačně-výchovné funkci rodiny. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dnes je však třeba zdůraznit také význam působení mladší generace na starší (např. v zacházení s moderními komunikačními prostředky). Prodlužuje se totiž doba, kdy vedle sebe žijí tři generace, a proto vzrůstá i dosah socializačního působení dětí a mládeže na rodiče i prarodiče v užší i širší rodině.⁶⁷

Pro rodinu je typický „interakční“ model výchovy. Ten předpokládá, že ve výchově nejde o jednostranné záměrné a cílevědomé působení aktivního vychovatele na pasivního vychovávaného, tedy dospělého na dítě, ale o vzájemné působení jednoho na druhého. Dospělý vychovatel je také vychováván (či lépe řečeno výchovně ovlivňován) svým vychovávaným dítětem.⁶⁸

1.3.3 Typy rodin dle jejich funkčnosti

Dysfunkce – v současné době se na dysfunkci rodinného systému pohlíží obecněji – jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkují maladaptivní chování, nezdravé chování. Dysfunkční rodiny vykazují některé z těchto charakteristik: popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obviňování, rigidní role, potlačování osobní identity na úkor rodinné identity, individuální potřeby členů rodiny obětované

---

⁶⁵ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 83. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁶⁶ Srov. LANGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 171 – 172. ISBN 80-7169-195-X.

⁶⁷ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 82. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁶⁸ Srov. MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. s. 365. ISBN 80-246-1056-6.

dysfunkčnímu rodinnému systému, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny, nejasná pravidla a kompetence.⁶⁹

1.Funkční rodina: rodina, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takových rodin je v běžné populaci valná většina, až 85 %.⁷⁰

2.Problémová rodina: rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí. Ty však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. V populaci se vyskytuje okolo 12 – 13 % problémových rodin.⁷¹

3.Dysfunkční rodina: rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny. Ty již bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama, proto je nutné realizovat řadu opatření z okolí, známých pod pojmem sanace rodiny. Takové rodiny tvoří asi 2 %.⁷²

4.Afunkční rodina: rodina, kde poruchy jsou tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí, nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná. V populaci se vyskytuje asi 0,5 % takových rodin.⁷³

1.3.4 Rozvod

Na dramatické proměně instituce manželství v posledních padesáti letech se podílí změna společenského postavení žen, rostoucí touha po citovém uspokojení, společenské tlaky související s předchozím rázem značné části naší kultury a snad v největší míře nestabilita trhu práce.⁷⁴

---

⁶⁹ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. s.35. ISBN 9787-80-7367-250-8.

⁷⁰ Srov. FISCHER, S. – ŠKODA, J. *Sociální patologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. s. 143. ISBN 978-80-247-2781-3.

⁷¹ Srov. Tamtéž s. 143

⁷² Srov. Tamtéž s. 143.

⁷³ Srov. Tamtéž s. 143.

⁷⁴ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 16. ISBN 80-7178-906-2.

Dnešní manželství a partnerství jsou uzavírána s vědomím, že je lze snadno ukončit. Dávno zmizelo společenské stigma, jež bylo kdysi spojováno s rozvodem, soužití bez svatby je dnes společensky přijatelné, ba dokonce módní. Vyrůstá však povědomí, že rozchod se dotýká dětí, a kvůli starosti o city dětí je emoční vypětí spojené s rozchodem ještě větší. Obtížnost změny navíc stupňuje skutečnost, že pro všechny zúčastněné bude širší rodina méně dostupná než dosud.⁷⁵

Rozvody jsou předmětem silně emočně nabitých předsudků jak u neprofesionálů, tak u lidí, kteří se jimi z titulu své profese zabývají. Každý rozvod vznikl jinou souhrou vyvolávajících činitelů. Rozvod je trauma, které se často projevuje generalizovaným nepříznivým názorem o příslušnících opačného pohlaví. Nápadně mnoho návrhů na rozvod podaných ženami (v současnosti u nás víc než polovina) není důkazem o zvláštní lehkomyšlnosti žen. Ženy jsou rodinným soužitím stresovány více než muži, jsou v rodině více emočně angažovány než muži, proto reagují na konflikty častěji rozvodovým návrhem.⁷⁶

Všichni účastníci rozvodu něco ztrácejí – dospělí ztrácejí partnera, děti přicházejí o stálou přítomnost otce, někteří účastníci rozvodu musejí v souvislosti s ním změnit bydliště, ekonomické ztráty jsou pravidlem, rozvedená žena je daleko víc zatížena provozem rodiny, protože je na něj sama, může se nenávratně měnit i vztah dětí k tomu rodiči (obvykle k matce), s nímž žijí. Toto nebezpečí hrozí zejména tehdy, když rodiče popouzejí děti proti svému rozvodovému „odpůrci“.⁷⁷

V roce 2009 bylo rozvedeno 29,1 tisíce manželství, což byl počet o 2,2 tisíce nižší než v roce 2008. Nižší byla také míra rozvodovosti: podíl manželství končících rozvodem se snížil z rekordních 50 % dosažených v roce 2008 na 47 % pro rok 2009. Nejvyšší míra rozvodovosti se v roce 2009 vyskytovalo po 2 až 4 dokončených letech od uzavření manželství a manželství do svého zániku rozvodem trvalo průměrně 12,5 roku.⁷⁸

---

⁷⁵ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 16. ISBN 80-7178-906-2.

⁷⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. s. 107. ISBN 80-901424-7-8.

⁷⁷ Srov. Tamtéž s. 108.

⁷⁸ Srov. *Pohyb obyvatelstva – rok 2009*. [online]. [cit. 2010-12-03]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby031510doc>

1.3.5 Neúplné rodiny

Neúplná rodina je tvořena jedním z rodičů a jeho nezletilým dítětem (dětmi). Můžeme rozlišit různé způsoby jejího vzniku: (1) úplná rodina vůbec nevznikne – jedná se o případ, kdy svobodná matka zůstane sama se svým dítětem; (2) úplná rodina přestane dočasně nebo trvale plnit svoji funkci – např. rodič je s dítětem dočasně sám, protože druhý rodič vykonává vojenskou službu, je ve výkonu trestu nebo trvale opustil rodinu; (3) úplná rodina zanikne, a to buď přirozenou cestou (smrtí jednoho z rodičů) nebo cestou nepřirozenou (rozvodem manželství). Posledně zmiňovaný případ je v dnešní době nejrozšířenějším při vzniku neúplných rodin.⁷⁹

Přibližně každou dvacátou rodinu vede osamělý rodič a šest ze sedmi osamělých rodičů jsou ženy. Mnohé z nich jsou chudé. Většina z nich se o děti dobře stará a přes omezené zdroje v obtížných podmínkách dělá vše, co může.⁸⁰

Osamělí rodiče obvykle mívají silné a protikladné pocity související s rozchodem – obecně lze hovořit o smutku a zklamání, někdy dokonce i o zoufalství z rozpadu vztahu. Pro děti může být škodlivá i úzkost. Tyto pocity prožívá dokonce i rodič, který rozchod podnítl; rozvod je obtížným obdobím prakticky pro každého.⁸¹

Ať už je samostatným rodičem matka nebo otec, musí se postarat o chod domácnosti a o děti, a to obvykle za zhoršených ekonomických podmínek. Přetížení povinnostmi a často i deprese oslabují zdraví rodiče, stonat bývá téměř nemožné. V této situaci rodič nemá dost sil poskytovat oporu dítěti, které ji potřebuje, vzniká riziko zhoršení vztahu.⁸²

Každý rodič má – přinejmenším v rozsahu soudního rozhodnutí – trávit čas s dětmi po svém, a to může být, zvláště pro matky, nesamozřejmé. Přijmout, že odlišné programy a odlišné výchovné styly každého z rodičů mohou být pro dítě přínosné, vyžaduje určitý čas. Mnoho rodičů se ale naučí je respektovat, nebo aspoň

---

⁷⁹ Srov. ŠŤASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. s. 12. ISBN 978-80-7416-038-7.

⁸⁰ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 115. ISBN 80-7178-906-2.

⁸¹ Srov. Tamtéž s. 115.

⁸² Srov. GJURIČOVÁ, Š. – KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. s. 90 – 91. ISBN 80-247-0415-3.

nekomentovat; dítě může pak odlišnosti využít, aniž je nuceno se k nim vymezovat kriticky.⁸³

Sociální situace neúplných rodin. S proměnami rodiny a rodinného uspořádání a především s její destabilizací jsou spojena také „nová sociální rizika“. Od 80. let se tak výzkum i sociální politika v zemích EU zaměřuje na otázky chudoby, materiální deprivace a sociálního vyloučení. Výsledky výzkumů potvrzují, že v důsledku tzv. „cyklu deprivace“ dochází k mezigeneračnímu přenosu chudoby. Materiální deprivace v dětství vytváří silné předpoklady k životu v chudobě v dospělém věku a ovlivňuje negativně životní šance, vede především k nižší úrovni vzdělání a omezeným kognitivním schopnostem, důsledkem čehož bývají nízké výdělky a vysoké riziko nezaměstnanosti.⁸⁴

1.4 Bezdomovectví

Bezdomovectví je společenský jev, kterému předcházejí jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení. Je to sociální situace vyvolaná interindividuálně odlišnými faktory.⁸⁵

Zasahuje všechny oblasti života postiženého jedince. Je to způsob života charakterizovaný především absencí (z pohledu většinové společnosti) přijatelného bydlení, lze ho považovat za typ havarované životní dráhy, přičemž za havárii považujeme „události, které zasahují do chodu života člověka podstatnou měrou a v relativně krátkém časovém úseku.“ Bezdomovectví svou podstatou vyhovuje i definici sociální deviace, neboť je podstatnou odchylkou od normy (normou je v tomto případě myšleno bydlení, každodenní hygiena atd.). Lze je považovat také za poruchu sociálního fungování, tedy poruchu rovnováhy mezi kapacitou zvládnání jedince a požadavky prostředí. Proto považujeme bezdomovce za osoby společensky

---

⁸³ Srov. GJURIČOVÁ, Š. – KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. s. 90 – 91. ISBN 80-247-0415-3.

⁸⁴ Srov. PRŮDKOVÁ, T. – NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. s. 11-12. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁸⁵ Srov. PRŮDKOVÁ, T. – NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. s. 12. ISBN 978-80-7387-100-0.

nepřizpůsobené, za nositele sociálního selhání, tedy společenského neúspěchu ohrožujícího svého nositele, případně další lidi.⁸⁶

Bezdomovci jsou velmi často lidé „opuštění, bez vztahů, bez zázemí, bez sebevědomí, ...bez naděje, bez smyslu života, lidé zahořklí, zranění, ...někdy dobrodruzi, tuláci, ...jindy ztroskotanci, vydědění.“ A stát se jedním z nich je tak snadné, že si to většina z nás vůbec neuvědomuje. Vždyť mnozí bezdomovci jsou lidé, kteří ještě donedávna žili stejně jako my, ale v krizové situaci selhali.⁸⁷

Většina osob bez domova je v produktivním věku. Souvisí to pravděpodobně s tím, že řada bezdomovců vzhledem ke svému způsobu života umírá předčasně, a také s tím, že o sociálně potřebné z řad seniorů je zpravidla dobře postaráno.⁸⁸

Lidé, pro něž se u nás vžilo označení „bezdomovci“, v České republice de jure neexistují. A v mezinárodním právu se pojmem bezdomovec (homeless) označuje cizinec, žijící na našem území bez povolení úřadů a bez státní příslušnosti. Pro našeho člověka, postrádajícího domov, má odborná mluva termín „občan bez přístřeší“, který patří do skupiny „občanů společensky nepřizpůsobených“, což ovšem, znovu opakujeme, není právní vymezení.⁸⁹

Termínem bezdomovec je označována osoba, nemající domov či možnost dlouhodobě využívat nějaké přístřeší. Termín Bezdomovectví pak označuje způsob života této osoby a existenci tohoto jevu. Bezdomovectví je nejvíc patrné v chudších a odlehlejších částech velkoměst a většinou je spolu s dalšími negativními faktory, doprovázeno sociální izolovaností a psychickým strádáním.⁹⁰

Definice v občanském právním řádu. V obvyklém užití jde o osobu, která nemá vlastní domov, či si jej nenajímá, nebo nežije v takovém obydlí u osoby důvěrně blízké, či tento domov nemůže nebo nechce užívat a nebo takový domov užívá protiprávně. Domov v této definici chápeme obecně jako místo, kam jeho uživatel může de-jure

---

⁸⁶ Srov. PRŮDKOVÁ, T. – NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. s. 12. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁸⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, T. – NOVOTNÝ, P. Charakteristika bezdomovců a specifika života na ulici. *Fórum sociální politiky*, 2007. roč. 1, č.3, s. 26. ISSN 1802-5854.

⁸⁸ Srov. Tamtéž s. 26.

⁸⁹ Srov. ŽÁKOVÁ, M. *Bezdomovectví – charakteristika*. [online]. [cit. 2009-05-12]. Dostupné z: <<http://www.icm.cz/bezdomovectvi-charakteristika>>

⁹⁰ Srov. *Bezdomovci – definice bezdomovectví*. [online]. [cit. 2010-12-03]. Dostupné z: <<http://www.bezdomovci.estranky.cz/stranka/definice-bezdomovectvi>>

jinému člověku zakázat, nebo umožnit přístup. Podle zákona jde o osoby společensky nepřizpůsobené a péči o ně vymezuje Zákon o sociálních službách (Zákon 108/2006).⁹¹

1.4.1 Příčiny bezdomovectví

Znalost příčin bezdomovectví je základním předpokladem všech snah o řešení tohoto problému, protože samotné odstraňování následků bezdomovectví je značně neefektivní. Komplikací je zde skutečnost, že ne vždy lze spolehlivě rozlišit, co je příčinou a co následkem bezdomovectví.⁹²

Ze životních příběhů většiny lidí vyplývá, že ztráta domova je výsledkem spolupůsobení řady vnějších i vnitřních faktorů. To je také základní rozdělení příčin bezdomovectví.⁹³

Mezi objektivní, nebo strukturální příčiny bezdomovectví řadíme nezaměstnanost, nebo nezaměstnatelnost, nekonkurenceschopnost na trhu práce, absence finančně dostupného bydlení. Subjektivními vnitřními příčinami mohou být např. domácí násilí, psychiatrická diagnóza (často alkoholismus, toxikomanie, maniodepresivita, schizofrenie), nebo porucha chování (emoční labilita). Často jsou tyto dvě skupiny příčin propojené a v důsledku bezdomovectví se k nim přidávají další příčiny, které bezdomovcům brání se vrátit k obyčejnému životu.⁹⁴

Jednou z příčin bezdomovectví může být i určitá hrdost – než se kohokoliv o něco doprošovat (rodičů, svých dětí nebo třeba sociálních pracovníků), je lépe jít na ulici. Roli může hrát i určitá výchovná tvrdost, např. mohou to být případy dívek, které otěhotní a rodiče je vyženou z bytu, nepřijetí syna zpět po návratu z vězení apod.⁹⁵

Nejčastěji zjišťovanou příčinou bezdomovectví však bývá ztráta zaměstnání. Člověk, který ztratí práci, často bez vlastního zavinění, začne pochybovat o svých

---

⁹¹ Srov. *Bezdomovci – definice bezdomovectví*. [online]. [cit. 2010-12-03]. Dostupné z:

<<http://www.bezdomovci.estranky.cz/stranka/definice-bezdomovectvi>

⁹² Srov. PRŮDKOVÁ, T. – NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. s. 15. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁹³ Srov. ŽÁKOVÁ, M. *Bezdomovectví – charakteristika*. [online]. [cit. 2009-05-12]. Dostupné z:

<<http://www.icm.cz/bezdomovectvi-charakteristika>>

⁹⁴ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. *Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy*. [online]. [cit. 2010-11-28]. Dostupné z:

<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-vybrane-a-socialne-patologickr-jevy.aspx>

⁹⁵ Srov. Tamtéž

schopnostech, ztrácí sebeúctu. Společně s nedostatkem financí a problémy se sehnáním nového místa se situace komplikuje a často vede k negativním změnám v jeho osobnosti a následně i v životním stylu. V současnosti je navíc velmi málo pracovních míst, která by byla nabízena společně s ubytováním.⁹⁶

S určitou nestabilitou osobnosti v náročné životní situaci, což nezaměstnanost často způsobuje, souvisejí neshody v partnerském životě a následný rozvod nebo rozchod s partnerem, partnerkou.⁹⁷

1.4.2 Formy bezdomovectví

Zjevní bezdomovci – osoby žijící na ulicích, na nádražích, ti, kteří vyhledávají ubytování v zimních noclehárnách, azylových domech, v noclehárnách zřizovaných městy nebo charitativními organizacemi.⁹⁸

Skrytí bezdomovci – lidé bez přístřeší, kteří se z nějakého jen jim známého důvodu neobracejí na veřejné či charitativní služby, aby našli nocleh. Počet těchto osob může být značný hlavně v regionech, kde nabídka služeb je nedostačující. Tito lidé bydlí ve squatech, přespávají ve sklepích, domech určených k demolici...⁹⁹

Potenciální bezdomovci – osoby, jejichž potřeby jsou úřadům buď neznámé, nebo známe jen částečně. Není vždy jednoduché určit přesně rozdíl mezi podmínkami života bezdomovců, kteří se obracejí na provozovatele ubytoven, a těch osob, které žijí v nejistých podmínkách nájemních bytů, často zdravotně závadných, v domech určených k asanaci či demolici, v bytech provizorních, zchátralých často přelidněných, v bytech sociálních, v holobytech, v podnájmech. Do této skupiny řadíme i ty, kteří čekají na propuštění z různých ústavů, vězení, na opuštění dětského domova, dále ty, kteří zvláště nyní tvoří velkou skupinu migrační a exilní.¹⁰⁰

---

⁹⁶ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. *Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy*. [online]. [cit. 2010-11-28]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-vybrane-a-socialne-patologickr-jevy.aspx>>

⁹⁷ Srov. Tamtéž

⁹⁸ Srov. HECZKOVÁ, E. – HECZKA, S. *Bezdomovci a my*. [online]. [cit. 2010-11-28]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/292>>

⁹⁹ Srov. Tamtéž

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž

1.4.3 Azylové domy

(1) Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v azylových domech se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy:

1. vytvoření podmínek pro samotnou přípravu nebo pomoc s přípravou stravy,
2. zajištění nebo poskytnutí stravy odpovídající věku, zásadám racionální výživy a potřebám dietního stravování,

tato základní činnost může být zajišťována jen v rozsahu 1 úkonu,

b) poskytnutí ubytování:

1. ubytování po dobu zpravidla nepřevyšující 1 rok,
2. umožnění celkové hygieny těla,
3. vytvoření podmínek pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla, výměny ložního prádla,

c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

1. pomoc při vyřizování běžných záležitostí vyplývajících z individuálních plánů,
2. pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob, včetně uplatňování zákonných nároků a pohledávek.

(2) Maximální výše úhrady za poskytování sociálních služeb v azylových domech činí

a) za úkon uvedený v odstavci 1 písm. a) bodě 2

1. 150 Kč denně za celodenní stravu v rozsahu minimálně 3 hlavních jídel,
2. 75 Kč za oběd,

včetně provozních nákladů souvisejících s přípravou stravy,

b) za úkony uvedené v odstavci 1 písm. b) celkem

1. 100 Kč denně, nebo

2. jde-li o rodinu s nezletilými dětmi 70 Kč denně za dospělou osobu a 40 Kč denně za dítě, včetně provozních nákladů souvisejících s poskytnutím ubytování.¹⁰¹

1.4.4 Azylový dům Rybka

Azylový dům „Rybka“ je nestátní nezisková organizace, sídlící v Husinci a je zařízením Občanského sdružení „Rybka“. Posláním azylového domu – podpora, péče, poskytování bezpečného ubytování rodinám, které se ocitly v tíživé sociální situaci (spojené se ztrátou bydlení). Služba podporuje sebedůvěru uživatelů ve vlastní schopnosti i praktické dovednosti (řešit svou situaci), žít nezávislým způsobem života a postarat se o své potřeby a potřeby rodiny. Cílová skupina – rodiny, popř. matky s dětmi či otcové s dětmi. Kapacita zařízení – 50 osob (8 pokojů). Služby poskytované v azylovém domě – poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění stravy, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Cíle poskytované služby – uživatel nalezne nové bydlení a je vybaven prostřednictvím poskytované sociální služby k odpovědnému, samostatnému a nezávislému životu. Uživatel dokáže řešit svou situaci, nebo nalézt účinnou podporu. Uživatel umí zajistit zdroje, ze kterých rodina může fungovat. V azylovém domě je uživatelům umožněno umístit děti od dvou let věku do vlastní „školky“, kde s nimi pracuje pedagogická pracovnice. Personální složení Azylového domu „Rybka“ – ředitelka, 2 sociální pracovnice, účetní, údržbář, pedagogická pracovnice.¹⁰²

---

¹⁰¹ Srov. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí některá ustanovení Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. § 22.

¹⁰² Srov. Interní materiály Azylového domu Rybka v Husinci.

2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíl práce

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, zda rodiny (popř. rodič s dítětem, dětmi), kterým byla poskytnuta sociální služba spojená s ubytováním v Azylovém domě Rybka (nejdéle po dobu 1 roku) v letech 2006 - 2008 jsou po intervenci schopny opět plnit základní funkce rodiny a zda se pobytem v Azylovém domě Rybka v Husinci nastartuje normální funkce rodiny.

2.2 Hypotézy

Na základě daného cíle jsem zvolila tyto hypotézy:

- 1. Hypotéza – Rodiny, které se uchýlí do Azylového domu Rybka neplní výchovné a další socializační funkce.
- 2. Hypotéza – Pobyť v Azylovém domě Rybka nastartuje normální funkci rodiny, jako sociální skupiny, která je schopna, byť v omezené míře plnit výchovné a další sociálně – aktivizační funkce.

3. METODIKA

3.1 Použitá metoda

Pro zjištění, zda rodiny, kterým byla poskytnuta sociální služba spojená s ubytováním v Azylovém domě Rybka v Husinci, jsou i po intervenci schopny plnit výchovné a socializační funkce a zda se pobytem v tomto azylovém domě nastartuje normální funkce rodiny, byly použity kazuistiky rodin, vytvořené při mé pracovní činnosti v Azylovém domě Rybka v Husinci. Ve výzkumu bylo použito patnáct náhodně vybraných kazuistik rodin a to pět kazuistik za rok 2006, pět kazuistik za rok 2007 a pět kazuistik za rok 2008.

Obsah kazuistiky:

- charakteristika klienta a jeho výchozí situace (rodinná anamnéza, problém, situace, potřeba)
- popis a analýza případu (iniciativa klienta popř. iniciativa jiné organizace, identifikace problému)
- stanovení cíle (způsoby vytýčení cílů, druhy cílů, připravenost klienta na přejímání odpovědnosti za rozhodování)
- volba intervence (typ zvolené intervence, zdůvodnění volby metody)
- vývoj případu (účinnost intervencí)
- výsledek poradenského procesu (výpověď klienta, konkrétní aktivity klienta, ověřování výsledků)
- návaznost na další služby
- diskuse případu

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

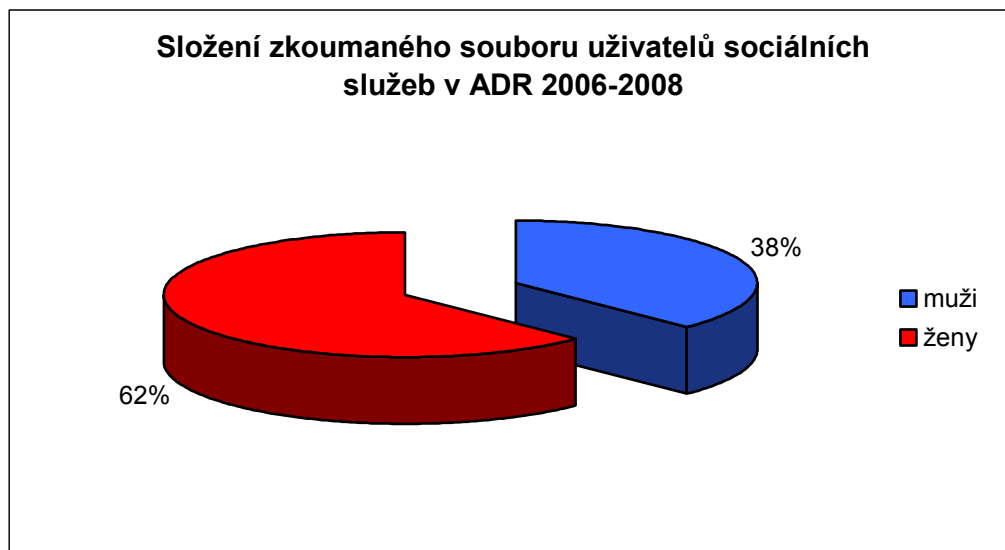
Zkoumaný soubor byl tvořen náhodným výběrem kazuistik uživatelů sociálních služeb Azylového domu Rybka v Husinci, dále jen ADR¹⁰³. Metodou náhodného výběru bylo pro průzkum vybráno celkem 15 kazuistik a to v období 2006 až 2008. Výsledky průzkumu jsou znázorněny do tabulek a grafů.

---

¹⁰³ Azylový dům Rybka

4. VÝSLEDKY

Graf č. 1

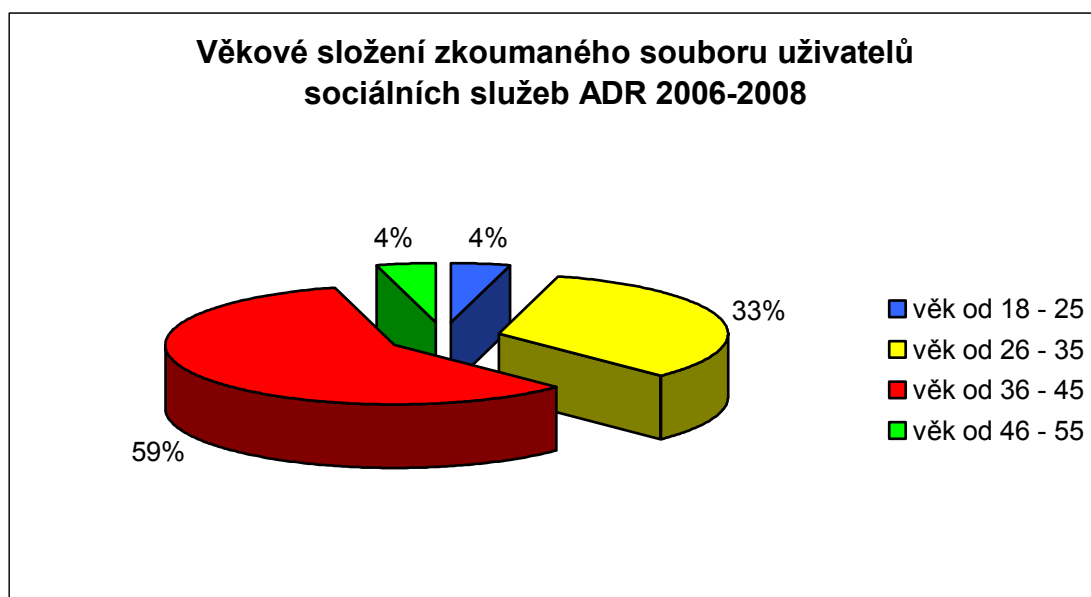

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Ve zkoumaném souboru náhodně vybraných uživatelů sociálních služeb ADR bylo za sledované období 2006-2008 zkoumáno celkem 24 dospělých uživatelů sociálních služeb z toho bylo 9 (37,5 %) osob mužského pohlaví a 15 (62,5 %) osob ženského pohlaví (viz. graf. č.1).

Graf č. 2

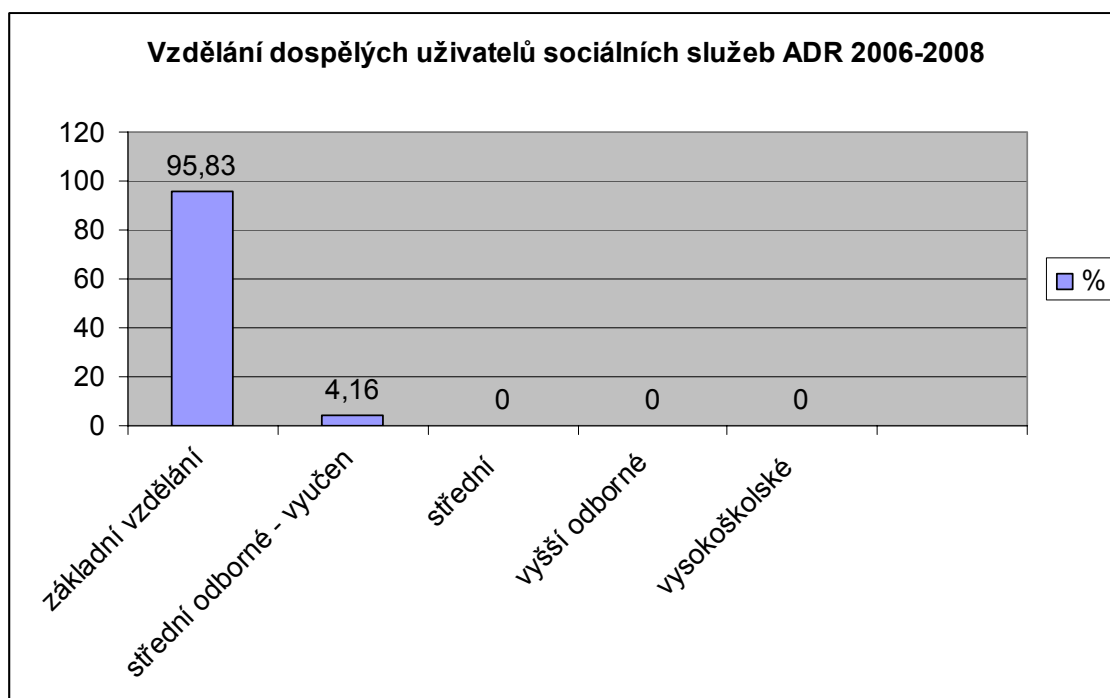

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Nejpočetnější věkovou skupinou u zkoumaného souboru tvořili uživatelé sociálních služeb ADR ve věku 36 až 45 let jichž bylo 14 (58,3%), druhou nejpočetnější skupinu tvořili uživatelé sociálních služeb ADR ve věku 26 až 35 let, kterých bylo 8 (33,3%), Shodné zastoupení měly skupiny uživatelů sociálních služeb ADR ve věku 18 až 25 let a 46 až 55 let a to vždy 1 (4,2%) (viz. graf. č. 2).

Graf č. 3

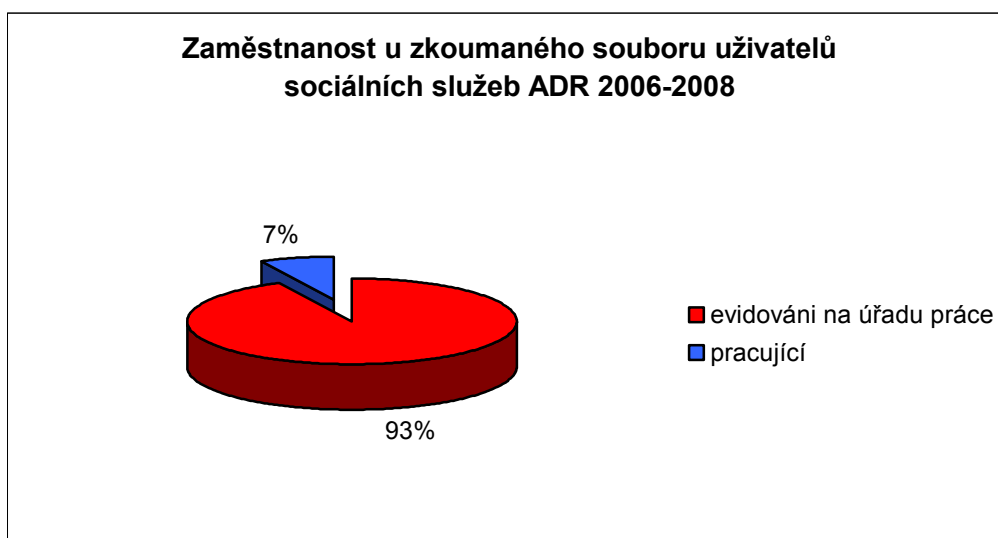
Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Zkoumaný soubor byl tvořen 24 dospělými uživateli sociálních služeb v ADR. Nejpočetnější skupina byla se základním vzděláním a to 23 uživatelů (96 %). Pouze 1 uživatel (4 %) byl vyučen. Ostatní vzdělání nebylo zastoupeno vůbec.

Graf č. 4

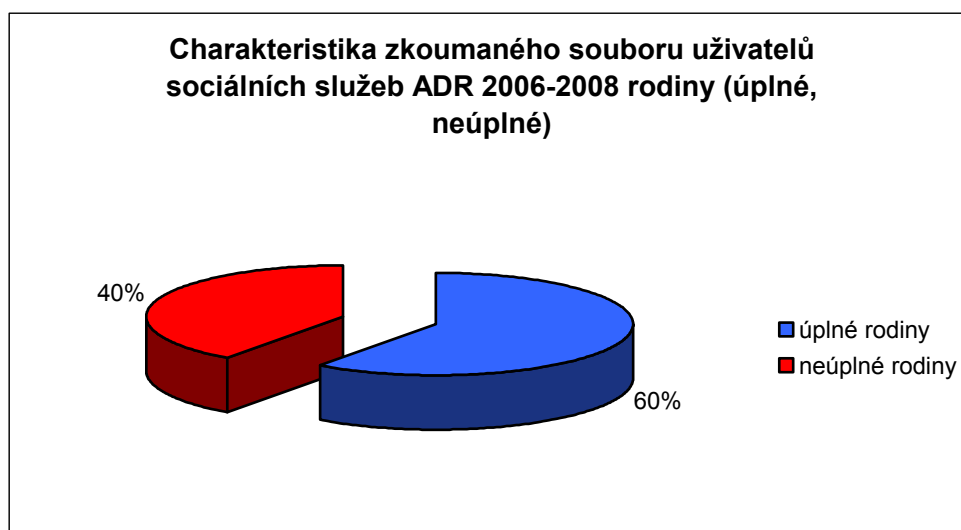

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Rozborem souboru náhodně vybraných kazuistik ADR 2006-2008 bylo zjištěno, že většina klientů zkoumaného souboru a to 13 (92,85 %) byla evidována na úřadu práce, pouze 1 (7,14 %) klient ze zkoumaného souboru byl v době pobytu v ADR v pracovním poměru, přičemž 100 % klientů ze zkoumaného souboru bylo schopno pracovat.(viz. graf č. 4).

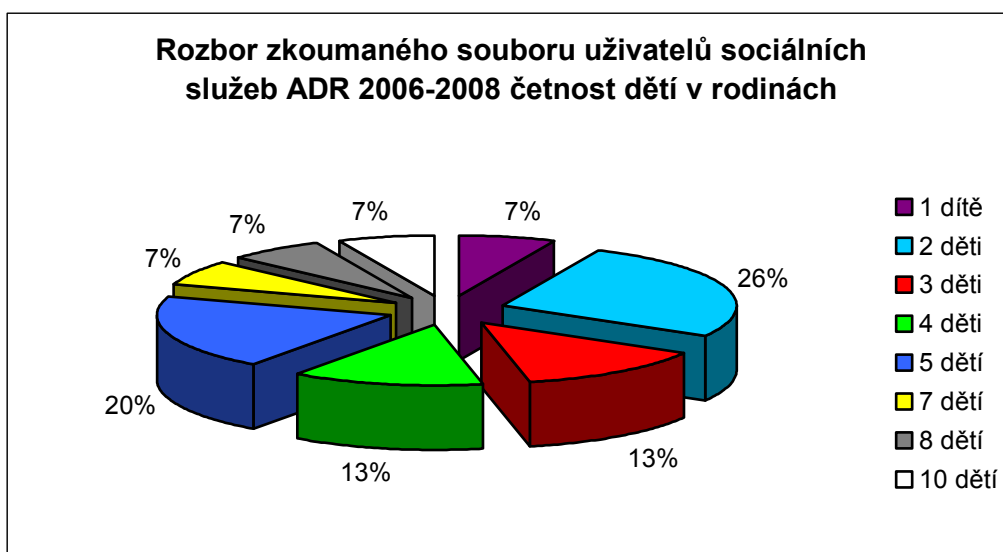
Graf č. 5

Zdroj : Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin
ADR 2006-2008

Rozborem náhodně vybraných kazuistik rodin , kterým v období 2006-2008 byla v ADR poskytnuta sociální služba a pomoc bylo zjištěno, že za sledované období bylo v ADR 9 (60%) rodin úplných a 6 (40%) rodin neúplných (viz. graf č. 5).

Graf č. 6

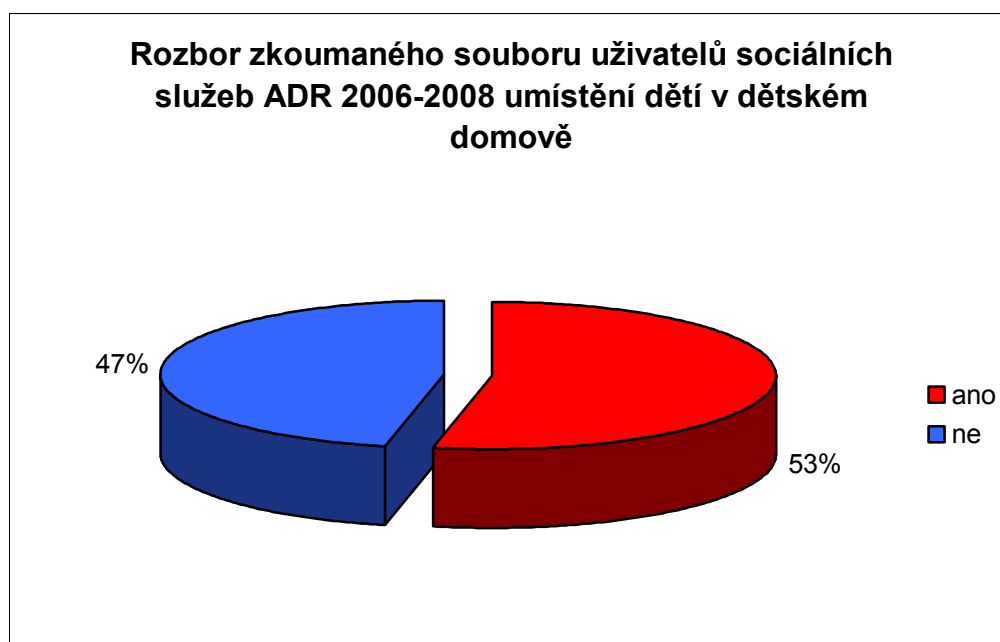

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Rozborem náhodně vybraných kazuistik rodin , kterým v období 2006-2008 byla v ADR poskytnuta sociální služba a pomoc bylo zjištěno, že za sledované období byly v ADR nejvíce zastoupeny rodiny se dvěma dětmi a to v počtu 4 (26,66%), druhým nejpočetnějším typem rodiny byly rodiny s pěti dětmi v počtu 3 (20%), shodný počet rodin a to 2 (13,33%) měly tři a čtyři děti, jedno, sedm , osm a devět dětí měla vždy 1 (6,66%) rodina (viz. graf.č.6).

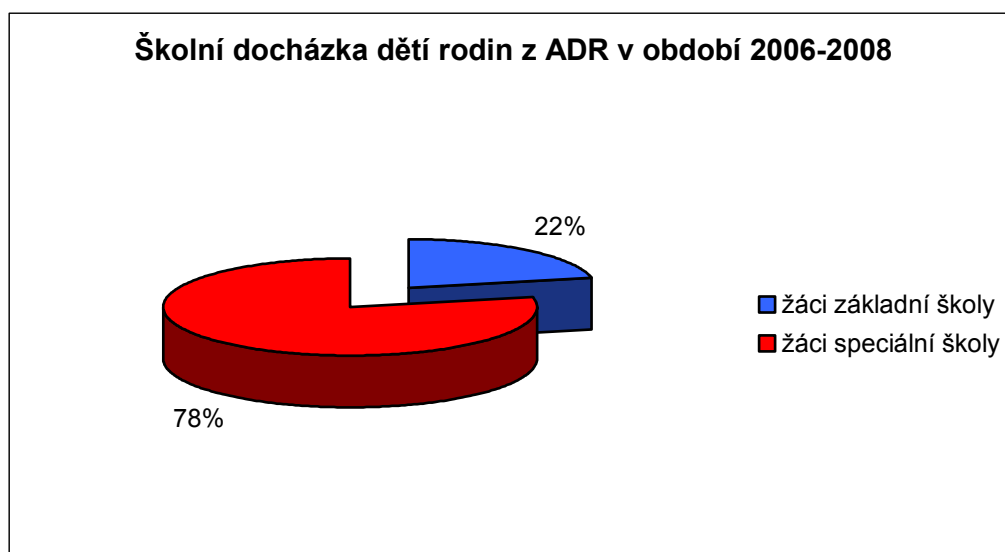
Graf č. 7

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin
ADR 2006-2008

Z 15 rodin zkoumaného souboru mělo 8 (53,33%) rodin některé ze svých dětí umístěné v dětském domově, převažujícím důvodem byla nedostatečná péče o dítě a neplnění výchovné funkce rodiny, 7 (46,66%) rodin mělo všechny své děti ve své péči (viz. graf č. 7).

Graf č. 8

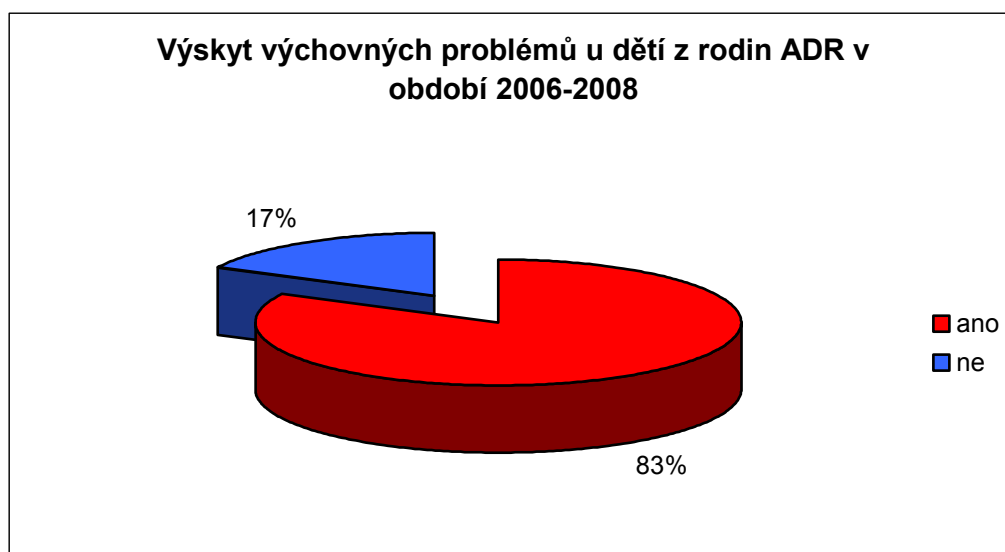

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Ze zkoumaného souboru rodin , kterým byly poskytovány sociální služby v ADR ve sledovaném období z celkového počtu 23 dětí navštěvovalo 18 (78,26%) dětí speciální školu a pouze 5 (21,7 %) dětí plnilo základní školní docházku v základní škole (viz. graf č. 8).

Graf č. 9

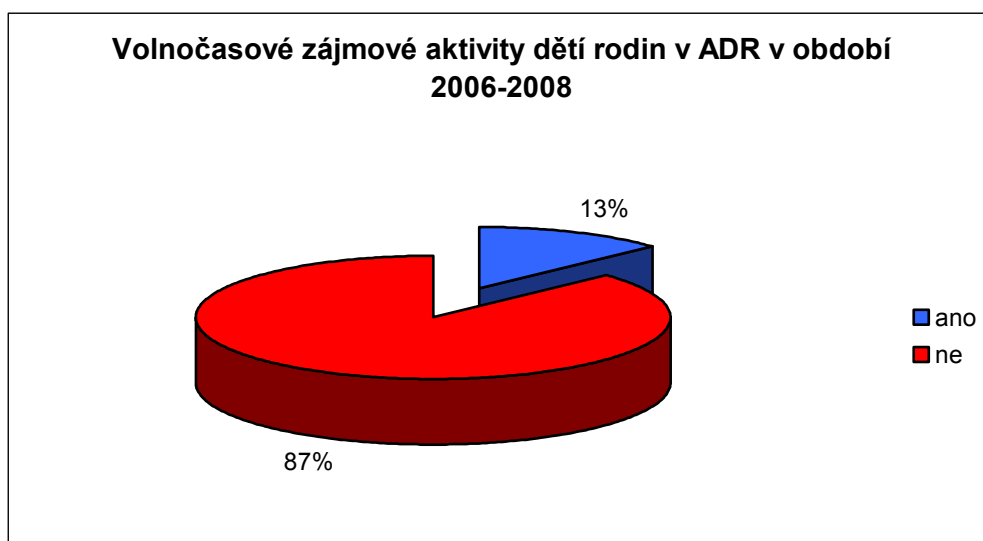

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Z celkového počtu 23 dětí , které v období 2006 až 2008 při svém pobytu v ADR plnily povinnou školní docházku (ať již v základní, či ve speciální škole) jich 19 (82,6 %) mělo výchovné problémy, pouze 4 (17,40%) dětí výchovné problémy neměly (viz. graf č.9).

Graf č. 10

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin
ADR 2006-2008

Pouze 3 (13,04%) děti z ADR v období 2006 -2008 navštěvovaly při povinné školní docházce zájmový kroužek, 20 (86,95 %) dětí se nevěnovalo žádné volnočasové zájmové aktivitě (viz. graf č. 10).

Tabulka č. 1: Délka pobytu uživatelů sociálních služeb ADR v období 2006-2008

Délka pobytu	počet rodin	%
2 měsíce	1	6,66
6 měsíců	2	13,33
8 měsíců	2	13,33
10 měsíců	2	13,33
11 měsíců	1	6,66
1 rok	7	46,66
celkem	15	100

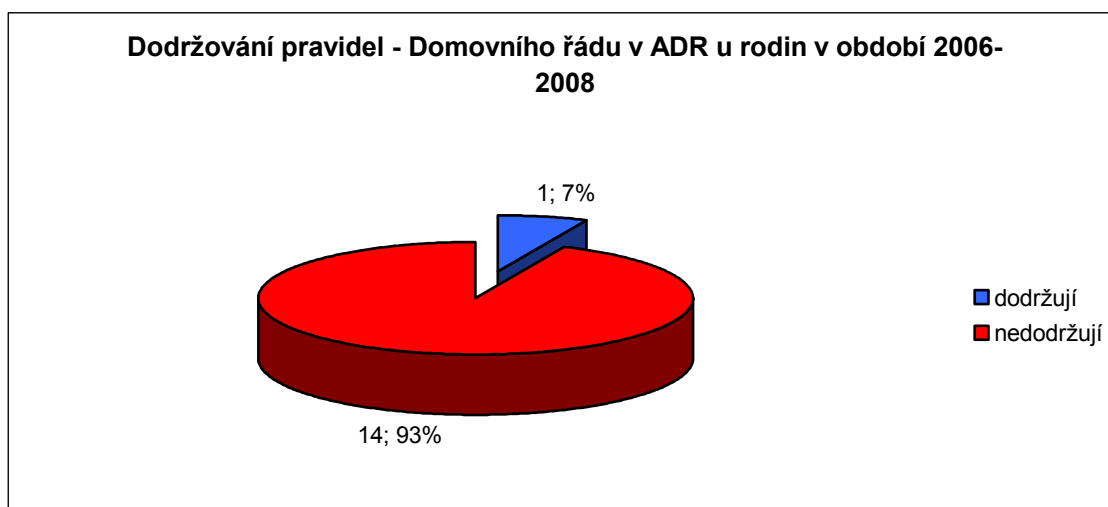
Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Rodinám je poskytováno ubytování zpravidla nepřesahující 1 rok, během této doby by měla být rodina schopna nalézt si nové bydlení. Z daných rodin pobývalo v ADR nejdelší dobu a to celý rok 7 (46,66 %) rodin. V ADR strávily 2 (13,33 %) rodiny 6 měsíců, další dvě (13,33 %) rodiny setrvaly v ADR 8 měsíců a taktéž dvě (13,33 %) rodin využily 10 měsíčního pobytu v ADR. 11 měsíců v ADR strávila 1 (6,66 %) rodina. Nejkratší dobu a to dva měsíce využívala sociální službu 1 (6,66 %) rodina (viz. tab. č. 1).

Graf č.11

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin
ADR 2006-2008

Z 15 náhodně vybraných rodin, kterým byly poskytovány sociální služby v období 2006-2008, pouze 1 (6,66%) rodina dodržovala pravidla tj. Domovní řád ADR, 14 (93,33%) rodin tato pravidla tj. Domovní řád ADR nedodržovalo (viz. graf č. 11).

Graf č. 12

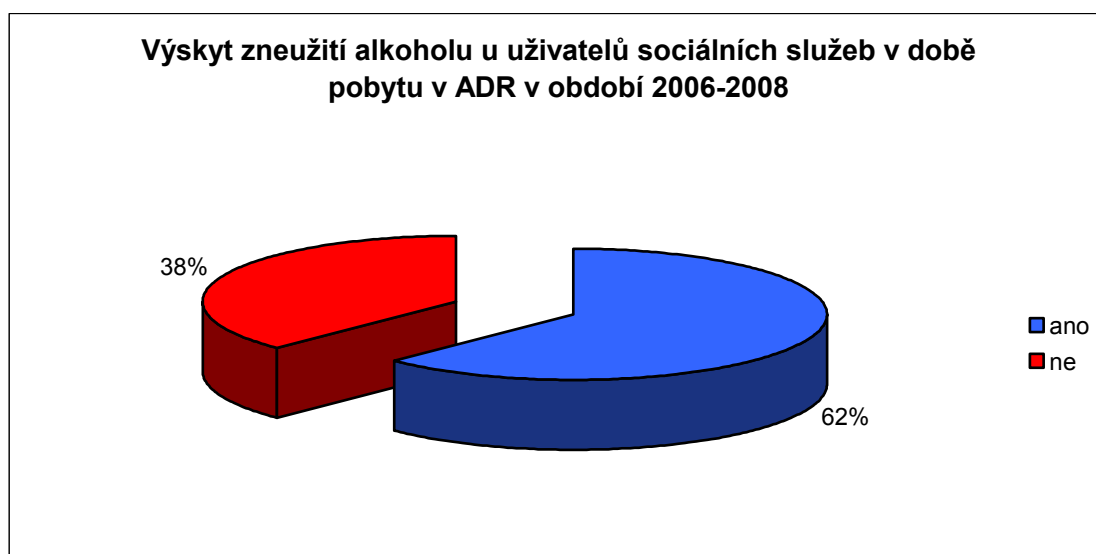

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Ze zkoumaného souboru náhodně vybraných 24 dospělých uživatelů sociálních služeb v ADR v období 2006-2008 jich nebylo 13 (54,16%) trestně stíháno orgány činnými v trestním řízení a 11 (45,83%) dospělých uživatelů bylo trestně stíháno (viz. graf č. 12).

Graf č. 13

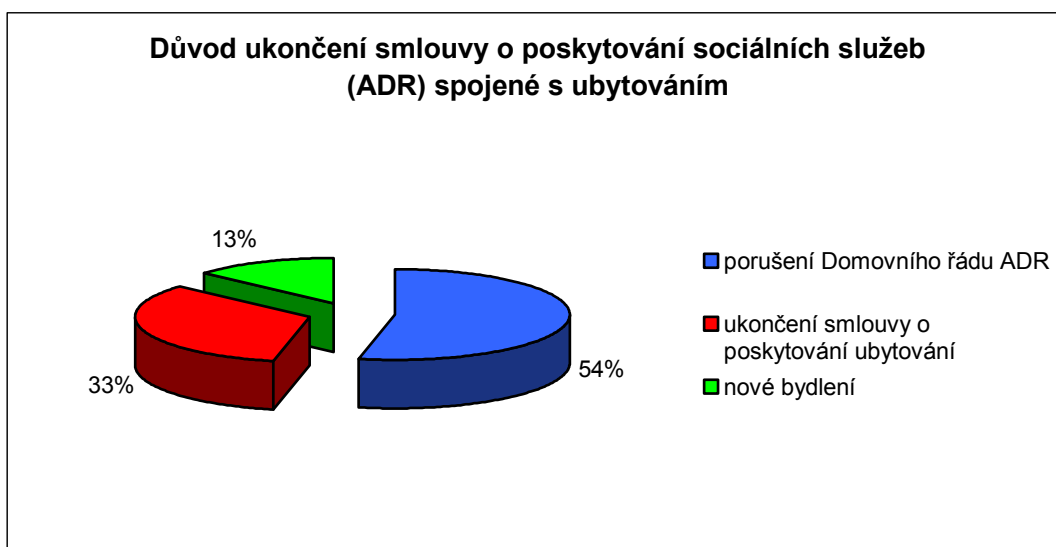

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Ze zkoumaného souboru náhodně vybraných 24 dospělých uživatelů sociálních služeb v ADR v období 2006-2008 mělo 15 (62,5 %) problémy se zneužíváním alkoholu během pobytu v ADR, u 9 (37,5%) klientů nebyl zaznamenán během jejich pobytu v ADR žádný problém se zneužíváním alkoholu (viz. graf č.13).

Graf č. 14

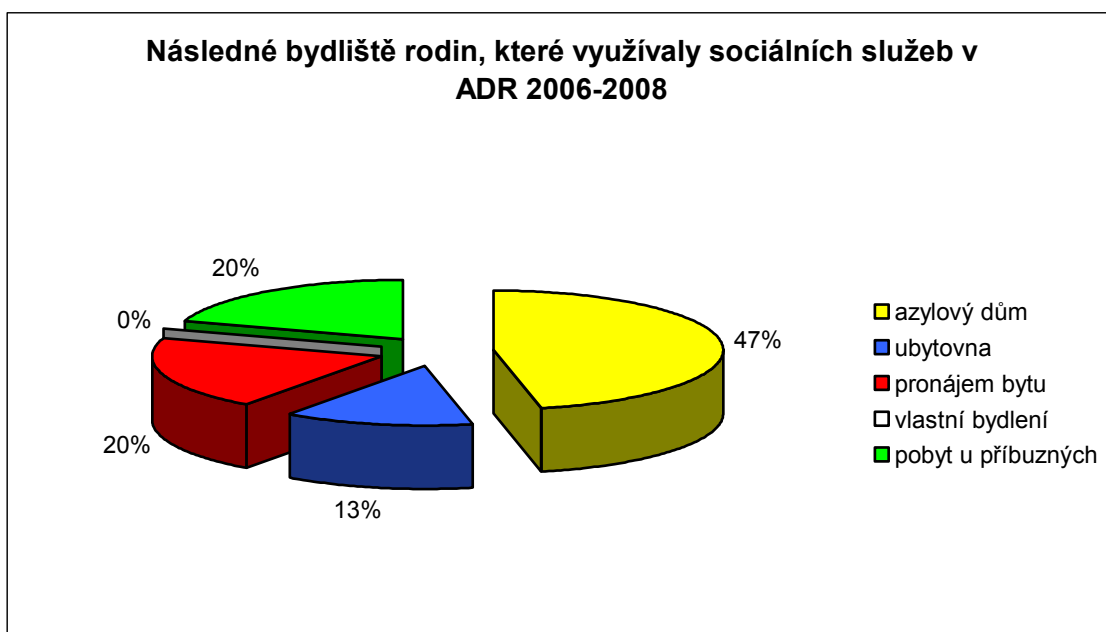

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Smlouva o poskytování sociální služby spojené s ubytováním byla ukončena 8 (53,33 %) rodinám a to z důvodu neustálého porušování Domovního řádu ADR. Dalším důvodem odchodu 5 (33,33 %) rodin z ADR bylo vypršení roční lhůty možného pobytu v ADR. Nové bydlení bylo příčinou ukončení smlouvy u 2 (13,33 %) rodin.

Graf č. 15

Zdroj: Rozbor náhodně vybraných kazuistik rodin

ADR 2006-2008

Ze zkoumaného souboru náhodně vybraných 15 rodin, které využívaly sociálních služeb ADR v období 2006-2008 se pro 5 (46,66 %) rodin stal novým bydlištěm opět azylový dům. Ubytovny využily 2 (26,66 %) rodiny. Tři (20 %) rodiny si pronajaly byt a poslední 3 (20 %) rodiny se uchýlily ke svým příbuzným.

5. DISKUSE

Je zajímavé, že většinu klientů za sledované období tvořily ženy a to ve věkové skupině 36 až 45 let, věková kategorie nejmladších a nejstarších klientů byla shodná a to vždy po jednom klientovi. Otázka vzdělání hrála u klientů, kterým byly v ADR poskytovány sociální služby (dále jen klientů) v období 2006-2008 významnou roli, protože drtivá většina klientů a to 96 % z celkového počtu mělo pouze základní vzdělání, tj. tito lidé nebyli ani vyučeni, či jinak teoreticky připravení na povolání a toto je velmi znevýhodňovalo i na trhu práce a to vzhledem k úzkému okruhu možností jejich zaměstnání tj. zapojení do práce. S tím souvisí i další zjištění průzkumu, kdy plných 93 % klientů bylo po dobu pobytu v ADR vedeno na úřadu práce.

Jako pozitivní vnímám, že za sledované období bylo plných 60 % rodin v ADR úplných, zde vidím určitou šanci těchto rodin, které po poskytnuté sociální intervenci, mají větší šanci do opětovného zapojení do normálního života. Zjištěná četnost dětí v rodinách žijících v ADR odrážela četnost dětí v ČR, největší zastoupení měly rodiny se dvěma dětmi.

O jistém narušení života v rodinách a problémech při výchově dětí svědčilo to, že pouze 47 % rodin mělo ve sledovaném období všechny své děti ve své péči. Za alarmující zjištění považují skutečnost, že 78 % dětí z ADR navštěvovalo speciální školu a pouze 22 % dětí chodilo do základní školy. S tím úzce souvisí i výskyt výchovných problémů u dětí z ADR, kdy za sledované období mělo výchovné problémy plných 83 % dětí. Velmi málo dětí z ADR se věnovalo některé volnočasové aktivitě, pouze 13 % dětí se zapojilo do některého z kroužku nabízených školami, či jinými zařízeními pro děti a mládež. Je předpoklad, že většina rodin z ADR nepodporovala své děti při rozvíjení těchto mimoškolních aktivit, které také vedou k opětovnému začlenění rodiny do normálního života mimo azylový dům.

O tom, že rodiny, kterým byly poskytovány sociální služby měly problémy s dodržováním určitých norem, byť v tomto případě i normy ADR svědčí výsledky průzkumu, bylo zjištěno, že pouze jedna rodina dodržovala základní normu sociálního zařízení tj. Domovní řád ADR, zbylých 94 % náhodně vybraných rodin problémy

s dodržováním této normy mělo. S tím souvisí i další zjištěná skutečnost a to, že 54 % uživatelů sociálních služeb bylo trestně stíháno, tj. i zde výsledky průzkumu ukázaly, že u některých klientů ADR bude opětovné začlenění rodiny problematické, což potvrzovalo i zjištění že 62 % klientů ADR mělo ve sledovaném období problémy s alkoholem.

Smlouva o poskytování sociální služby v ADR byla ukončena 53 % rodinám pro porušování Domovního řádu ADR. Nové bydlení si našlo 13 % rodin. 33 % rodin odešlo z ADR z důvodu vypršení platnosti smlouvy. Z průzkumu vyplynulo, že 47 % rodin po odchodu z ADR v Husinci opět vyhledalo sociální službu – azylový dům. 20 % rodin se ubytovalo u svých příbuzných, 20 % rodin si pronajalo byt a 13 % rodin využilo ubytovny.

Data získaná náhodným výběrem kazuistik 15 rodin Azylového domu Rybka v Husinci za období 2006-2008 a vyhodnocená v kapitole 4. této práce slouží k prvotní orientaci a jsou považována za informativní vzhledem k rozebíranému časovému období a dále i počtu vyhodnocených kazuistik, předložené výsledky nemohou vést k zobecňujícím závěrům.

6. ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zaměřila na plnění funkcí rodin z ADR v Husinci v období 2006 až 2008 a to zda jim pobyt v ADR pomůže nastartovat normální funkce rodiny. Významným usnadněním při volbě tématu bakalářské práce a také při průzkumu my byly mé pracovní zkušenosti s rodinami, které využívaly sociální služby ADR.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zda rodiny, kterým byla poskytnuta sociální služba spojená s ubytováním v ADR v Husinci v období 2006 až 2008, jsou po intervenci schopny opět plnit výchovné a další socializační funkce a zda se pobytem v azylovém domě nastartuje normální funkce rodiny.

K ověření hypotéz jsem využila vyhodnocení 15 náhodně vybraných kazuistik rodin z ADR v období 2006-2008. Na základě zjištěných výsledků provedených rozborem kazuistik byla potvrzena pouze hypotéza č.1 (viz. 4. kapitola), kdy z průzkumu vyplynulo, že dospělými klienty ve sledovaném období byly převážně ženy ve věku 36 až 45 let. Dospělí klienti, kterým byla poskytnuta sociální služba v ADR měli ve většině případů pouze základní vzdělání, což jim přinášelo velké znevýhodnění na trhu práce a převážná většina byla i z tohoto důvodu vedena v evidenci nezaměstnaných úřadu práce. V rámci průzkumu bylo zjištěno, že nadpoloviční většina rodin byla úplných. O problémech v rodinách s výchovou dětí a zajištěním jejich základních lidských potřeb, svědčilo to, že více jak polovina rodin měla děti umístěné v dětském domově. Dále i to, že převážná většina dětí navštěvovala speciální školu a velký počet dětí mělo výchovné problémy. Minimální počet dětí se věnoval volnočasovým mimoškolním aktivitám, většina rodičů-klientů z ADR nepodporovala své děti při rozvíjení těchto aktivit, které jsou důležité pro socializaci dítěte. Bylo zjištěno že pouze 1 rodina z celkového počtu 15 rodin, byla schopna dodržovat domovní řád ADR, největším problémem pro klienty byl zákaz pití alkoholu. S nedodržováním pravidel a norem souviselo to , že více jak polovina klientů byla trestně stíhána.

Hypotéza č. 2 nebyla průzkumem potvrzena, což znamená, že u rodin, které odcházely z ADR nebyly nenastartovány normální funkce rodiny, jako sociální skupiny, která je schopna být v omezené míře plnit výchovné a další sociálně aktivizační funkce.

Získané výsledky průzkumu nelze zobecnit vzhledem k nízkému počtu zkoumaných rodin. Výsledky průzkumu poskytují prvotní orientaci v této problematice a mohou být základními informacemi pro sociální pracovníky ADR v Husinci a pro jiné azylové domy.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

1. FISCHER, S. – ŠKODA, J. *Sociální patologie*. 1. vydání. Praha: Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
2. GEIST, B. *Psychologický slovník*. 2. vydání. Praha: Vodnář, 2000. 425 s. ISBN 80-86226-07-7.
3. GJURIČOVÁ, Š. – KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*. 1. vydání. Praha: Grada, 2003. 182 s. ISBN 80-247-0415-3.
4. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sociální psychologie*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2003. 66 s. ISBN 80-7290-118-4.
5. HAVLÍK, R. – KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. 174 s. ISBN 978-80-7367-327-7.
6. HELUS, Z. *Psychologie*. 3. vydání. Praha: Fortuna, 2003. 119 s. ISBN 80-7168-876-2.
7. HAYES, N. *Principles of Social Psychology*. 1 st edition. East Sussex: Lawrence Erlbaum Associates Ltd., Publisher, 1993. 168 s. ISBN 0-86377-259-5.
8. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 284 s. ISBN 80-7178-535-0.
9. JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 231 s. ISBN 80-7178-749-3.
10. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
11. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
12. KUTÍNOVÁ, Z. – WIEDENOVÁ, M. *Úvod do psychologie pedagogické a sociální*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001. 88 s. ISBN 80-7083-550-8.

13. LAMGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vydání. Praha: Grada, 1998. 343 s. ISBN 80-7169-195-X.
14. LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. 1. vydání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 32 s. ISBN 80-86991-66-0.
15. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
16. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. s. 124. ISBN 80-901424-7-8.
17. MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. 448 s. ISBN 80-246-1056-6.
18. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní nevládní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-836.
19. MONTOUSSE, M. – RENOUARD, G. *Přehled sociologie*. Praha: Portál, 2005. 335 s. ISBN 80-7178-976-3.
20. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.
21. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
22. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia, 1999. 282 s. ISBN 80-200-0690-7.
23. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia, 2003. 507 s. ISBN 80-200-0993-0.
24. NOVOTNÁ, E. *Základy sociologie*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008. 191 s. ISBN 978-80-247-2396-9.
25. PRŮDKOVÁ, T. – NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vydání. Praha: Triton, 2008. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.
26. ŘÍČAN, P. *Psychologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 286 s. ISBN 80-7178-923-2.
27. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. 174 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

28. SMITH, H. *Děti a rozvod*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-906-2.
29. SOKOL, J. *Filosofická antropologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. 222 s. ISBN 80-7178-627-6.
30. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled sociální psychologie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého. 181 s. ISBN 80-244-0929-1.
31. ŠŤASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. 131 s. ISBN 978-80-7416-038-7.
32. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007. 356 s. ISBN 978-80-246-0841-9.
33. VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. a kol. *Sociální psychologie*. 2. vydání. Praha: Grada, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Články

34. PRŮDKOVÁ, T. – NOVOTNÝ, P. Charakteristika bezdomovců a specifika života na ulici. *Fórum sociální politiky*, 2007. roč. 1, č. 3, s. 26. ISSN 1802-5854.

Internetové zdroje

35. *Bezdomovci – definice bezdomovectví*. [online]. [cit. 2010-12-03]. Dostupné z: <http://www.bezdomovci.estranky.cz/stranka/definice-bezdomovectvi>>
36. *Bezdomovci a my*. [online]. [cit. 2010-11-28]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/292>>
37. *Bezdomovectví – charakteristika*. [online]. [2009-05-12]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/bezdomovectvi-charakteristika>

38. *Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy*. [online]. [cit. 2010-11-28].
Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-a-vybrane-socialne-patologicke-jevy.aspx>>
39. *Národní zpráva o rodině* [online]. [cit.2010-09-10]. Dostupné z:
http://www.mpsv.cz/fines/clanky/900/zprava_zkr.pdf>
40. *Pohyb obyvatelstva – rok 2009*. [online]. [cit. 2010-12-03]. Dostupné z:
<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03510doc>

Další zdroje

41. Interní materiály Azylového domu Rybka v Husinci.
42. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí některá ustanovení Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

8. KLÍČOVÁ SLOVA

Sociální skupina

Socializace

Rodina

Bezdomovectví

Azylový dům

9. PŘÍLOHY

Příloha 1 : Domovní řád Azylového domu Rybka

Příloha 2: Kazuistika náhodně vybrané rodiny

Domovní řád Azylového domu Rybka

1. Klienti jsou povinni dodržovat ustanovení řádu AD Rybka, řídit se pokyny pracovníků a dodržovat pravidla domácího soužití, všichni zodpovídají za svěřené věci, inventář pokojů a společných prostor, zařízení a vybavení pokojů nesmí být měněno a vynášeno bez souhlasu vedení AD. Ztrátu a poškození je nutno ihned hlásit vedení AD a nahradit ji.
2. Veškeré náklady na ubytovací služby jsou hrazeny formou nájmu, poplatky za rádio a televizi, o dalších úhradách rozhoduje ředitelka AD formou rozhodnutí vyvěšeného na nástěnce odsouhlaseného vedením OS Rybka. Nezaplatí-li klientu v ujednaný termín dle smlouvy o poskytování sociální služby nájem za ubytování, toto chování se považuje za **hrubé porušení Smlouvy o poskytování sociální služby i Domovního řádu AD**.
3. Uživatel je povinen spolupracovat se sociálními pracovníky na tvorbě, realizaci a hodnocení **Individuálního plánu** uživatele sociální služby. Uživatel je také povinen v souladu s Individuálním plánem aktivně spolupracovat na hledání zaměstnání a využít možnosti pracovat v případě vhodného volného pracovního místa.
4. **Při nástupu do AD jsou rodiče povinni se podrobit lékařské prohlídce a v případě, že nejsou společně zaregistrováni i s dětmi u lékaře v blízkosti Husince (Prachatice, Vimperk), je povinností zaregistrovat své děti u praktického lékaře pro děti a dorost u MUDr. Ivy Bendové a rodiče dětí mají povinnost se zaregistrovat u MUDr. Vastlové.**
5. Každý klient je povinen při nástupu do AD seznámit se s **Požárním řádem**, za požární bezpečnost na pokojích odpovídá osoba nebo osoby jímž byl pokoj přidělen. Za požární bezpečnost objektu odpovídá vedoucí pracovník.
6. V prostorách Azylového domu je **ZAKÁZÁNO**
  - **kouřit – nesmí se kouřit ani se scházet před budovou AD Rybka, klienti mohou využívat pro tyto účely zahradu**
  - donášení a požívání alkoholických nápojů
  - požívání a přechovávání omamných látek, drog a jedů
  - hraní hazardních her
  - hlučná zábava a rušení nočního klidu
  - donášení zbraní, střeliva, výbušnin a pyrotechnických pomůcek
  - znečišťování společenských prostor
7. Klienti jsou povinni se na výzvu vedení AD podrobit dechové zkoušce na alkohol nebo na požití psychotropních látek.
8. Jsou nepřístupné jakékoliv náznaky šikany, násilí či rasově nebo nábožensky motivovaného jednání, která by mohla omezit práva a svobody klienta.
9. **Za hrubé porušení se považuje dále** neslušné chování klientů a všechna činnost, která je v nesouladu s dobrými mravy, přestupky klientů proti občanskému soužití, trestné činy, nebo takové činy, které by ohrožovaly zdraví, život nebo dobrou pověst azylového domu a to jak uvnitř azylového domu tak na veřejnosti.
10. **Rodiče odpovídají za řádné stravování svých dětí**, co se týká vhodnosti i množství.

11. Na upozornění dopravní police a vzhledem k zvýšení provozu v těsné blízkosti budovy AD rodiče nesmí děti ponechat volně pobíhat venku bez dohledu.
12. Rodiče odpovídají plnou měrou za: jednání, chování a škody, které jsou způsobené jejich dětmi. Děti ve věku od 0 do 6 let nesmějí být ponechány bez dozoru.
13. Je zakázáno: vstupovat bez souhlasu ubytovaného klienta do jeho pokoje a jakkoliv narušovat jeho soukromí.
14. Vztahové otázky mezi klienty řeší vedení AD dle upozornění klientů.
15. Za porušení Domovního řádu se považuje nenahlášení pobytu mimo AD v Knize odchodů a plánovaných příchodů uživatelů, kterou vedou soc. pracovnice v kanceláři AD nebo mimo pracovní hodiny správce AD. Je nutné nahlásit pobyt delší než 1 hodinu nebo pokud je to pobyt mimo místo pobytu (tedy Husinec).
16. Všichni klienti musí dbát na osobní hygienu a před odchodem z budovy si provedou úklid na přiděleném pokoji. Klient se dle určeného rozpisu podílí na udržování čistoty a pořádku společných prostor. O mimořádných úkolech rozhoduje ředitelka AD (generální úklid, mytí oken...).
17. Rozhlasové a televizní přijímače mohou mít klienti na pokojích pouze se souhlasem vedení azylového domu a hradit jejich používání v souladu se zákonem.
18. V době od 22.00 do 06.00 hodin je stanoven noční klid, který nesmí být rušen. V zimních měsících bude budova azylového domu uzamčena ve 20.00 hod. a všichni klienti budou v budově, mimo těch, kteří pracují na směnný provoz. Pověřená osoba bude po této době otvírat jen pracujícím. V letních měsících se bude budova uzamykat ve 22.00 hod.
19. Klíče od kuchyně jsou u pověřené osoby. Kuchyně je otevřena ve 12.30 hod. a uzavřena v 16.00 hod. **Každý klient je povinen řádně po sobě uklidit.**
20. Chov domácích zvířat je pouze na povolení AD.
21. **Návštěvy nejsou povoleny**, jsou dovoleny pouze se souhlasem ředitelky AD a to na podporu širších rodinných vztahů.
22. Při ukončení ubytování je klient povinen odevzdat všechny zapůjčené věci a vyrovnat všechny pohledávky.
23. Azylový dům v případě porušení Domovního řádu není povinen zajistit náhradní ubytování klientovi.
24. Porušování tohoto Domovního řádu bude považováno za hrubé porušení a bude řešeno písemným upozorněním příp. okamžitým ukončením ubytování klienta. Všechna porušení Domovního řádu budou klientovi sdělena písemnou či ústní formou.

KAŽDÝ JE POVINEN SE S ŘÁDEM AZYLOVÉHO DOMU SEZNÁMIT A
DODRŽOVAT JEJ.

KAZUISTIKA

Rodina O. se v současné době nachází v Azylovém domě Rybka. Tuto sociální službu spojenou s ubytováním již využili před dvěma lety. Rodiče: Petr O. (nar. 14. 11. 1974) a Hana O. (nar. 10. 5. 1976), děti ve vlastní péči: Vanda (nar. 8. 7. 2003), Lukáš (nar. 3. 4. 2005), Patrik (nar. 6. 10. 2007), Daniel (14. 12. 2009). Děti v dětském domově z důvodu nedostatečné péče: Marek (nar. 28. 9. 1996), Petr (nar. 24. 11. 1999), Pavel (nar. 16. 5. 2001).

Osobní anamnéza

Petr O. se narodil 14. 11. 1974 v Prachaticích, ukončené základní vzdělání. Otce nepoznal a s matkou žil do svých jedenácti let, poté byl umístěn do DD (matka měla problémy s alkoholem). Po propuštění z DD příležitostně pracoval, jako pomocník na stavbách. V roce 1992 se dopustil trestného činu – krádeže (již poněkolkáté), odsouzen nepodmíněně. V roce 1993 se jmenovaný oženil a založil rodinu. Od té doby pracuje pouze občasně, má velké dluhy, několikrát vyšetřován orgány Policie ČR za provinění krádeže.

Osobní anamnéza

Hana O. se narodila 10. 5. 1976 ve Vimperku, vystudovala dvouletý obor – šička. Převážnou část dětství strávila v DD (rodiče alkoholici, nedostatečná péče o děti), se sourozenci se stýká, u rodičů pobyt neznámý. Chvíli pracovala jako šička, poté na MD s prvním dítětem.

Rodinná anamnéza

V roce 1996 Petr a Hana uzavřeli manželství a založili rodinu: Marek (15), Petr (12), Pavel (10), Vanda (8), Lukáš (6), Patrik (4), Daniel (2).

Z toho Marek, Petr a Pavel jsou umístěni v dětském domově a to z důvodu nedostatečné péče ze strany rodičů. Rodiče nebyli schopni zajistit dětem základní lidské potřeby. Marek, Petr i Pavel mají velké problémy s učivem. Petr a Pavel mají velké nedostatky v mluveném projevu (výslovnost). Marek má potíže s chováním, několikrát

mu byla snížena známka z chování. Ostatní děti jsou v péči rodičů a pod pravidelným dohledem OSPOD Prachatice.

Rodina prošla již několika azylovými domy a určitý čas strávila i na ubytovně. V současné době žijí manželé se svými čtyřmi dětmi v Azylovém domě „Rybka“.

Pobytová anamnéza

Rodina O. využila sociální pobytové služby v Azylovém domě Rybka v roce 2007 a to již podruhé. Tato rodina je velmi zadlužená a má problémy s hledáním bydlení. Rodiče si přejí získat své děti do vlastní péče, ale bohužel prozatím je jejich snaha nedostačující. Děti navštěvují své rodiče v Azylovém domě Rybka, rodiče za dětmi do domova nejezdí, a to z finančních důvodů. Pokud jsou děti u rodičů v azylovém domě, vždy je jim poskytnuta finanční pomoc z MÚ Prachatice.

Obrovským problémem pro tuto rodinu jsou finance. Pan O. je velmi zadlužen (VZP, Komerční banka atd.). Má pouze základní vzdělání a skoro žádné pracovní zkušenosti. Z jeho strany není vyvíjena žádná snaha najít si zaměstnání. V současné době je evidován na ÚP, což bylo vyřešeno s pomocí sociální pracovnice azylového domu. Předtím byl sankčně vyřazen z evidence Úřadu práce v Prachaticích z důvodu absencí na sjednaných schůzkách. Úřad práce bohužel nemůže pana O. zařadit do pracovního procesu z toho důvodu, že pokud se uchází o nějakou práci, nikdy neuspěje. Otázkou je, zda je to jeho minimálními pracovními zkušenostmi a základním vzděláním anebo tím, že je rómského původu. Vzhledem k tomu, že nepracuje, není rodina finančně zabezpečena. Manželka pobírá dávky PPM, dávky SSP a dávky pro osoby v hmotné nouzi. Rodina platí za sociální služby spojené s ubytováním v azylovém domě 7.200,- Kč. Pavel O. má velké problémy s alkoholem. Již několikrát byl přistižen v Azylovém domě Rybka pod vlivem alkoholu, čímž porušil Domovní řád Azylového domu Rybka. Byla mu udělena podmínka a jeho provinění bylo projednáváno se sociálními pracovníky a ředitelkou domu. Klient přislíbil, že se to již nebude opakovat a byl upozorněn na možné následky svého chování (odchod z AD a pravděpodobné rozdělení rodiny, poněvadž v Jihočeském kraji není obdobné azylové zařízení pro rodiny).

S matkou jsou velké problémy ohledně péče o děti. Marek, Petr a Pavel jsou umístěni v DD taktéž z důvodu nedostatečné péče a problémů s jejich výchovou. Hana O. je velmi nezodpovědná, ponechává děti bez dozoru a chodí kouřit, čímž porušuje Domovní řád. Již několikrát s ní bylo hovořeno na toto téma a je v neustálé podmínce. Několikrát byli Patrik a Daniel nalezeni na pokoji sami, kde si hrály např. se zapalovačem apod. Bylo zjištěno, že děti trpí nedostatkem jídla, a proto je matka hlídána zda dětem vaří a co jim vaří. V Azylovém domě Rybka je školka pro děti od dvou let věku, kam dochází Lukáš, Patrik i Daniel a kde mají zajištěnou pravidelnou stravu, kterou matka hradí ihned po příchodu sociálních dávek. Hana O. se dětem nevěnuje dostatečně, děti mají potíže s mluvením, se základní hygienou apod.

Děti mají nedostatek oblečení. Tento problém je řešen ze strany Azylového domu, který má svůj šatník a dětem i rodičům šatstvo poskytuje. Dcera Vanda dochází do Speciální školy v Prachaticích, má taktéž potíže s řečí, učí se s ní sociální pracovnice. Vanda nenosí do školy učební pomůcky, vzhledem k tomu, že je ani nevlastní. Rodina nedostatečně plní ekonomickou funkci. Toto vše bylo s rodiči řešeno a bylo jim rovněž domlouváno ohledně jejich závislosti na cigaretách. Denně totiž vykouří dvě až tři krabičky cigaret, ale nechtějí to změnit. Tyto problémy jsou pravidelně konzultovány s pracovnicemi OSPOD Prachatice, které rodičům domlouvají, ale zatím se nic nezměnilo.

Největším problémem je to, že matka nechává děti bez dozoru, již několikrát si způsobily nějaký úraz v její nepřítomnosti. Rodiče nezvládají výchovu svých dětí, ty je nerespektují a jejich poslušnost si vymáhají bitím, které už na děti také přestává platit.

Sociální diagnóza

Oba rodiče vyrůstali v dětském domově, výskyt patologických jevů v jejich rodinách (alkoholismus, nedostatečná péče o děti). Petr O. několikrát trestně stíhán, dlouhodobě nezaměstnaný. V současné době musí rodina využívat sociální službu – azylový dům.

Rodičům odebrány děti (Marek, Petr a Pavel) z důvodů: nedostatečná péče, problémy ve výchově, nezajištění základních životních potřeb.

Rodina má velké finanční a bytové problémy.

Potíže s výchovou jsou i u dětí, které mají ve své péči. Rodiče se dětem nevěnují dostatečně. Děti mají problémy s mluvením, jsou často bez dozoru, nedodržují základní hygienické návyky a vůbec nerespektují své rodiče. Rodina je pod dohledem sociálních pracovníků OSPOD Prachatice.

Návrh intervence

Petr O. by se měl více snažit najít si zaměstnání, aby mohl svoji vícečetnou rodinu uživit. Z jeho strany však nepravíme žádná snaha, tato situace mu vyhovuje, nemusí pracovat a tak je spokojený. Vzhledem k jeho vzdělání a pracovním zkušenostem pravděpodobně ani nemá šanci se na pracovním trhu prosadit.

Hana O. je dle svého vyjádření celkem spokojená a do budoucna plánuje další dítě, i přestože již nyní mají problémy zajistit dětem jejich potřeby. Měla by počkat s početím dalšího dítěte do té doby, než se upraví bytová a finanční situace rodiny.

Vzhledem k tomu, že v brzké době jim bude ukončena smlouva o poskytování sociálních služeb spojené s ubytováním, bude jim hledán jiný azylový dům, poněvadž jejich finanční situace jim nedovoluje jiné bydlení a potřebují neustálou pomoc zvenčí.

Je zapotřebí, aby s rodinou byly řešeny jejich vztahy k dětem a péče o ně. Rodiče děti nevychovávali k žádným hodnotám. Děti vidí, že je v pořádku, když rodiče nepracují, že nevádí, když se špatně učí, zlobí ve škole pod.

Seznam doporučení

- nalézt zaměstnání otci rodiny
- naučit se rozvrhnout si finance na celý měsíc
- přimět matku i otce ke zlepšení péče o děti (výchova, hygiena)
- zajištění logopeda pro děti
- zajištění pravidelné docházky dětí k logopedovi
- nalézt nové bydlení